

Antonio FAUR

Istoricul constituirii
Centrului de Cercetare
a Istoriei Evreilor

*Heva
Heyman*

Editura Muzeului Țării Crișurilor
Oradea, 2012

ANTONIO FAUR

ISTORICUL CONSTITUIRII
CENTRULUI DE CERCETARE
A ISTORIEI EVREILOR
“EVA HEYMAN”

Apariția cărții a fost sprijinită financiar de
Asociația Culturală „Crișana”

UNIVERSITATEA DIN ORADEA

ANTONIO FAUR

ISTORICUL CONSTITUIRII
CENTRULUI DE CERCETARE
A ISTORIEI EVREILOR

“EVA HEYMAN”

(Demersuri organizatorice, documente de constituire
și ecouri în presa locală)

ON THE ESTABLISHMENT OF THE
“EVA HEYMAN” RESEARCH CENTRE
ON THE HISTORY OF THE JEWS
(organisation, statutes, and depiction in local press)

Editura Muzeului Țării Crișurilor
Oradea, 2012

CUPRINS

ISTORICUL CONSTITUIRII CENTRULUI DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”	7
ON THE ESTABLISHMENT OF THE “EVA HEYMAN” RESEARCH CENTRE ON THE HISTORY OF THE JEWS	23
1. DOCUMENTE DE CONSTITUIRE A CENTRULUI DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR “EVA HEYMAN”	39
THE ESTABLISHING DOCUMENTS OF “EVA HEYMAN” RESEARCH CENTRE ON JEWISH HISTORY	39
1.1. Propunere de înființare	41
1.2. Proces verbal al ședinței de constituire din – 25 august 2011 ...	44
1.3. Statutul de funcționare a Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „EVA HEYMAN”	46
1.4. Strategia științifică	52
1.5. Structura de conducere	54
2. MOMENTUL INAUGURĂRII CENTRULUI DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”	57
THE OPENING OF THE “EVA HEYMAN” RESEARCH CENTRE ON THE HISTORY OF THE JEWS	57
Cuvinte de salut	59
Welcoming remarks	77
3. PROGRAMUL DE ACTIVITATE PE ANUL 2012	95
ACTIVITY PROGRAMME FOR THE YEAR 2012	96

4.	ECOUL ÎN PRESA LOCALĂ A ACTIVITĂȚILOR DE CONSTITUIRE A CENTRULUI DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”	97
	THE ECHO IN THE LOCAL PRESS OF THE ESTABLISHING ACTIVITIES OF “EVA HEYMAN” RESEARCH CENTER ON JEWISH HISTORY	97
5.	IMAGINI DE LA MOMENTUL INAUGURĂRII ACTIVITĂȚII CENTRULUI DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”	123
	IMAGES FROM THE INAUGURATION MOMENT OF THE ACTIVITY OF “EVA HEYMAN” RESEARCH CENTRE ON JEWISH HISTORY	123

ISTORICUL CONSTITUIRII CENTRULUI DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”

Drumul de la geneza unei idei până la concretizarea ei este, adesea, lung și incert. Apar, de cele mai multe ori, obstacole greu de depășit. Unele dintre acestea sunt explicabile, altele destabilizatoare. Numai determinarea celor implicați poate anihila asemenea factori demobilizatori, pentru ca, în final, să se ajungă la realizarea proiectului, la finalizarea pozitivă a unor eforturi științifice.

Din perspectiva acestor considerații sumare, tema referitoare la istoria comunității evreilor din Oradea, ca și a altora (din alte părți ale României), constituie un subiect „relativ nou în domeniul istoriografiei sau al cercetării socio-culturale”¹ din spațiul românesc. De altfel, în perioada anterioară anului 1989, numai unele aspecte din trecutul evreilor au beneficiat de atenția cercetătorilor, abia după 1990 s-a schimbat „percepția asupra trecutului”² minorității evreiești. Se poate, deci, afirma că, în timpul care s-a scurs, de peste două decenii, s-a configurat o veritabilă bibliografie asupra „problemei evreiești” din România, care este în curs de consolidare, evident prin noi achiziții problematice (de interpretare și informativ-documentare).

De remarcat faptul că au luat ființă și instituții științifice specializate, pe lângă unicul existent, mai ales în cadrul unor universități românești³, care

¹ Maria Ghitta, *The Jews in the Romanian History*, in *Transylvanian Review*, 2000, vol. IX, nr. 3, p. 109.

² *Dilemele conviețuirii. Evrei și ne-evrei în Europa Centrală*, coordonatori Ladislau Gyémánt și Maria Ghitta, Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, Cluj – Napoca, 2006, p. 101.

³ Ne referim la Institutul de Iudaică și Istorie Evreiască „Dr. Moshe Carmilly” (din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca), Institutul Național pentru

8 și-au propus, ca obiect principal de activitate, reconstituirea istoriei evreilor din țara noastră și publicarea unor lucrări (sub formă de studii, articole și cărți) despre rezultatele noi ale acestui travaliu.

Evoluțiile din planul istoriografic național, emancipat din chingile unei cenzuri politice și deschis tendinței de sincronizare cu fenomenul european, a creat condiții de exprimare și în domeniul mai vitregit al istoriei minorităților, cu deosebire a evreilor de pe actualul teritoriu al României. Chiar din primul deceniu post-decembrist sunt vizibile semnele unor asemenea preocupări, atât în context național, cât și în cel local.

PREMISE ISTORIOGRAFICE

Anul 1995 a marcat un moment de un real interes și pentru cunoașterea trecutului comunității evreilor din Oradea și Bihor. Dacă până atunci, autorii de studii și articole au fost etnici evrei, din acel moment se constată că, alături de aceștia, s-au manifestat și alți concetățeni, mai exact profesori și cercetători români din Oradea, care au publicat texte de evocare și de reconsiderare istorică despre unele aspecte importante ale existenței evreilor din spațiul Crișanei. Sunt de menționat cel puțin cinci materiale istoriografice de acest gen. Pentru prima dată, Ioan Chira prezintă – după aproape 55 ani – genocidul evreilor din Bihor⁴ în perioada 1940-1944, pe baza bibliografiei de referință și, mai ales, a unor investigații în fondurile documentare păstrate la filiala din Oradea a Arhivelor Naționale.

O intervenție recuperatoare semnează, în *Realitatea evreiască*, Carol Moses, care se referă la „destinul evreilor orădeni”⁵. Mai consistent este studiul datorat Térezei Mózes, care descrie atmosfera

Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” (București), Centrul de Istorie și Ebraistică „Alexandru Șafran” (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași) și Centrul de Studii Iudaice (Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad).

⁴ Ioan Chira, *Genocidul evreilor din Bihor în perioada ocupației ungare (septembrie 1940-octombrie 1944)*, în *Aletheia*, Oradea, 1995, nr. 5, p. 50- 58.

⁵ Carol Moses, *Destinul evreilor orădeni*, în *Realitatea evreiască*, 1995, nr. 9, p. 8.

din Oradea în timpul „evacuării”⁶ evreilor din „ghettoul” (central) orădean, pentru a fi îmbarcați în trenuri de transport animale și, după cum se știe, deportați în lagărele morții din Polonia (Auschwitz-Birkenau), de unde unii au fost trimiși în alte lagăre de pe teritoriul spațiului ocupat de Germania.

Cercetătoarei dr. Tereza Mózes îi aparține și cartea, semnificativ intitulată, *Decalog însângerat*⁷, care a apărut în Editura ARA din București și a avut, în consecință, o răspândire în toată țara și în străinătate. Deși aparținând categoriei de scrieri memorialistice, această carte a fost primul demers cu mare impact, care a adus în actualitate situația tragică a evreilor din Oradea, deposedați de bunuri și ghetoizați, într-o manieră forțată, după care s-a organizat trimiterea lor în lagărele de exterminare.

Este de semnalat și faptul că a fost făcută publică (în același an), împrejurarea că a mai existat un jurnal al Holocaustului din Oradea⁸, alături de cel editat în limba română – așa de bine cunoscut (începând din 1991) – al tinerei martire *Eva Heyman*⁹.

În contrast cu „barbaria” ocupanților, din „fațetele” aceluși timp sunt – după opinia eminentului nostru profesor Pompiliu Teodor – și „solidaritățile între comunități”, care au realmente o „față umană”. Un exemplu concludent, din această perspectivă, ni-l oferă comunitățile din

⁶ Tereza Mózes, *The Atmosphere in Oradea in the Evacuation of the Ghetto*, în *Studia Iudaica*, 1995, p.122-129

⁷ Idem, *Decalog însângerat*, Editura ARA, București, 1995, 222 p.; de menționat faptul că, înainte cu doi ani, această carte a apărut în limba maghiară, cu titlul: *Bevèrzett Kötéblák (Decalog însângerat)*, Oradea, 1993.

⁸ Alexandru Sășianu, Gheorghe Gorun, *An Unedited Journal of the Holocaust from Oradea*, în *Studia Iudaica*, 1995, p. 117-121. De menționat că unul dintre capitolele acestui jurnal (nepublicat până în anul 1995) este destinat prezentării ghetoului din Oradea. Autorii articolului fac precizarea că manuscrisul, în limba maghiară (de peste 400 de pagini) era deja pregătit pentru tipar, existând și traduceri ale acestuia în limbile română și engleză („aproape gata”). Noi n-am avut posibilitatea de a cerceta manuscrisul și nici vreo ediție anunțată a acestuia.

⁹ Eva Heyman, *Am trăit atât de puțin. Micul meu Jurnal*, traducere și introducere de Oliver Lustig, Editura Alex, București, 1991.

10 Maramureș, unde au funcționat relații interumane relevabile, între „populația română și cea evreiască, între grupurile etnice și religioase”¹⁰.

Timp de aproape un deceniu aparițiile unor lucrări cu privire la comunitatea evreilor din părțile Bihorului au fost sporadice, dar utile sub raport științific. Este de reliefat partea (de altfel, substanțială) din cartea Térezei Mózes despre *Evreii din Oradea*¹¹ consacrată perioadei 1940-1944, care include și „istoria” ghetoului din Oradea. Despre situația evreilor din Bihor după Dictatul de la Viena, din 30 august, s-a pronunțat, într-un articol publicat în cunoscuta revistă *Transylvanian Review*¹², profesorul Ioan Teodor Guț. Tratatul dur și inuman la care au fost supuși evreii din Oradea și nordul județului Bihor este descris și de dr. Ioan Chira, în cartea sa despre consecințele „ocupației”¹³ horthyste asupra Transilvaniei de Nord. Sunt furnizate noi „mărturii” referitoare la nedreptățile îndurate de locuitorii evrei și români.

Efectuând, în primii ani ai acestui secol, investigații asupra atitudinii minorităților din județele vestice ale țării față de statul român, am elaborat și editat o carte de documente referitoare la unele manifestări ale spiritului revizionist¹⁴ al locuitorilor maghiari¹⁵. Cartea conține și informații despre evreii din regiunile istorice ale Crișanei și Maramureșului.

¹⁰ Pompiliu Teodor, *Din istoria deportării evreilor din Maramureș. Cronica unui sat: Botiza*, în *Tribuna*, 1994, nr. 45-46, p. 6; Idem, *Pages from the History of the Deportation of the Jews from Maramureș. Chronicle of a Village: Botiza*, în *Studia Iudaica*, 1995, p. 22-29; Antonio Faur, *Organizarea unor acțiuni de salvare (în anul 1944) a evreilor din Ungaria și Transilvania de Nord. Contribuții istoriografice* (lucrare în manuscris, depusă pentru volumul omagial al profesorului univ. dr. Carol Iancu).

¹¹ Téreza Mózes, *Evreii din Oradea*, Ed. Hasefer, București, 1997, p. 169-221; 253-377.

¹² Ion Teodor Guț, *La situation politique de Juifs de Bihor pendant la Diktat de la Vienne*, în *Transylvanian Review*, 2000, nr. 3, p. 61-66

¹³ Ioan Chira, *Rugul durerii. Ocupația ungaro-horthystă. Mărturii și adevăruri*, Oradea, 2001.

¹⁴ Antonio Faur, *Manifestări ale spiritului revizionist în județele din nord-vestul Transilvaniei (1944-1945). Studiu și documente*, Editura Universității din Oradea, 2003, p. 193.

¹⁵ *Ibidem*, p. 239, 316-320.

O notabilă inițiativă, lansată de noi în vara anului 1995, a dat rezultate care merită atenția specialiștilor, ca și a publicului interesat de istoria evreilor. Este vorba de publicarea unui set de studii și articole în revista *Cele trei Crișuri* din Oradea, sub genericul : *Aspecte istorice ale existenței Comunității evreilor din Transilvania și Bihor*¹⁶. Primul text ne aparține și se intitulează, în mod explicit: *Un demers istoriografic necesar*¹⁷.

Într-unul din pasajele acestuia formulăm următoarea constatare cu valoare de avertisment, că, în ceea ce privește Bihorul, se impune o remarcă : „[lucrările acestea] sunt elaborate îndeosebi de cercetători evrei și mai puțin (doar accidental) de către cei români și maghiari, ceea ce ne determină să credem că această atitudine trebuie amendată. Este cazul ca și alți cercetători (care trăiesc în Oradea și Bihor) să se aplece, cu interes și obiectivitate, asupra acestui capitol al istoriei locale și, prin investigații temeinice (îndeosebi în arhive), să se realizeze o cunoaștere cât mai exactă a contribuției populației evreiești la viața istorică a acestui teritoriu din vestul țării”¹⁸.

Pentru ca afirmația noastră să nu rămână la stadiul de simplă apreciere în legătură cu problematica istorică enunțată, am și publicat – în același număr al revistei amintite – câteva studii despre evreii din Transilvania și Bihor¹⁹, datorate unor istorici și cercetători experimentați

¹⁶ Vezi *Cele trei Crișuri*, 2005, nr. 8-9, p. 1-54.

¹⁷ Antonio Faur, *Un demers istoriografic necesar*, în *Cele trei Crișuri*, 2005, nr. 8-9. p. 1-2.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Reproducem numele autorilor, titlurile lucrărilor și locul apariției acestora: Viorel Faur, *O carte [scrisă de istoricul și profesorul clujean Ladislau Gyémant] despre destinul istoric al evreilor din Transilvania* (în *Cele trei Crișuri*, 2005, nr. 8-9, p. 50-54); Blaga Mihoc, *Din relațiile românilor cu evreii bihoreni în perioada interbelică* (în *loc. cit.*, p. 11-15); Antonio Faur, *O mărturie a unei supraviețuitoare a lagărelor germane din timpul celui de-al doilea război mondial* (în *loc. cit.*, p. 35-49); Mihai Georgiță, *Situația evreilor din România în primii ani interbelici reflectată în câteva documente* (în *loc. cit.*, p. 3-10); Augustin Țărău, *Bihorul de sud sub impactul Dictatului de la Viena (septembrie 1940 - noiembrie 1941). Câteva referiri la proprietățile evreiești* (în *loc. cit.*, p. 16-21) și Camelia Mureșan, *Lagărul de concentrare din pădurea Bungurului de lângă orașul Dej (județul Someș)* (în *loc. cit.*, p. 22-34). Menționăm faptul, deloc lipsit de importanță, că pe coperta a II-a a numărului (8-9/2005 al aceleiași reviste *Cele trei Crișuri*), au fost

12 de la instituții științifice precum Universitatea din Oradea, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și Arhivele Naționale-Direcția Județeană Bihor. Cele șase texte, care au conferit viabilitate unor cerințe științifice cu caracter de prioritate, au constituit un necesar impuls pentru cercetările ulterioare, având ca obiect secvențe din istoria evreilor bihoreni, ca și a celor din alte județe ale României. În ceea ce ne privește, am prezentat, nu peste mult timp, cele mai importante surse documentare (din a doua jumătate a anului 1945) cu privire la evreii din nord-vestul Transilvaniei²⁰. Tot în anul 1995, profesorul Moise Ilieș a publicat un articol despre contribuția evreilor din Marghita²¹ la viața acestei așezări bihorene.

După cele două momente (1995 și 2005), care atestă o preocupare mai accentuată în direcția istoriei evreilor din Bihor, cercetarea de referință a cunoscut o continuitate neîntreruptă, cu realizări importante în 2010 și 2011.

Astfel, Iulian Boțoghină a analizat relațiile interetnice după Mare Unire²², cu privire deosebită asupra celor dintre locuitorii români și evrei din Crișana. O examinare riguroasă, cu discernământ critic, a efectuat dr. Corneliu Crăciun asupra activităților desfășurate (în primul deceniu postbelic) de către Comitetul Democratic Evreiesc²³ (Bihor-Oradea), care

reproduse două imagini: una cu Monumentul martirilor evrei din Oradea, victime ale Holocaustului (1944) și cealaltă cu textul (în limbile ebraică, română și maghiară) de pe placa așezată pe acest monument: „Adu-ți aminte și nu uita martiriul celor 30.000 de evrei bihoreni mistuiți de flăcările Holocaustului în urmă cu 50 de ani”.

²⁰ Vezi Antonio Faur, *Surse documentare cu privire la evreii din județele din nord-vestul Transilvaniei (iulie-decembrie 1945)*, în *Cetatea Bihariei*, 2005, nr. 2, p. 75-78.

²¹ Moise Ilieș, *Contribuția comunității evreiești din Marghita la viața economică, socială și culturală a localității*, în *Revista bihoreană de istorie*, 2005, nr. 5, p. 13-18. De un interes real este un articol al Kingăi Frojmovics, publicat în *Studia Judaica* din anul 2005 (p. 201-210) și care are ca obiect prezentarea modului în care scriitorul Zsolt Béla s-a referit (în cartea intitulată *Kilenc koffer*) la ghetoul din Oradea.

²² Iulian Boțoghină, *Relații interetnice în Crișana după Marea Unire. Analiză de caz*, în *Cetatea Bihariei*, 2006, nr. 2, p. 36-40.

²³ Corneliu Crăciun, *Comitetul Democratic Evreiesc (Bihor-Oradea) între promisiunea loialității și eșuarea în trădare*, în *Crisia*, 2007, p. 173-192.

s-a aliniat politicii de sovietizare a României, executând – în bună măsură – dispozițiile autorităților centrale și locale. Consemnăm și publicarea (de către noi) a petiției fostului deputat Theodor Fischer, trimisă (la 7 august 1946) delegației franceze la Conferința de Pace de la Paris²⁴.

Considerăm că este necesară precizarea că, din anul 2007 și până acum, am întreprins cercetări și am publicat rezultatele acestora, cu consecvență, în reviste din țară (cu precădere în *Studia Iudaica*, de la Cluj-Napoca) și în cărți independente. Ca atare, în anul 2008 am făcut cunoscute, în două articole²⁵, primele date și informații precise (descoperite în arhivele locale, de stat și particulare) cu privire la acțiunile organizate de locuitorii români din Bihor pentru salvarea, de la o moarte sigură, a sute de evrei din Transilvania de Nord și Ungaria sau alte zone ocupate de Germania.

În același an, universitarul Corneliu Crăciun și-a continuat cercetările având ca obiect istoria evreilor din Bihor în epoca contemporană. Reținem cele trei articole ale sale, apărute în periodice locale, în care se referă la „structurile instituționale și stările democratice ale unor comunități evreiești”²⁶ și la rolul Comitetului Democratic Evreiesc²⁷ (Oradea-Bihor), totodată publicând documente²⁸ din anii

²⁴ Antonio Faur, *The Petition addressed by Theodor Fischer to the French Delegation of the Paris Peace Conference (August 7, 1946)*, în *Studia Iudaica*, 2007, p. 240-250. Versiunea în limba română a fost publicată în cartea noastră despre *Realități transilvănene în rapoartele unor diplomați francezi (1945-1948)*, Editura Universității din Oradea, 2008, p. 209-222.

²⁵ Idem, *Originally Documentary Contribution of the Bihor Illegal „Pathways” for Crossing Jews over the Border from Hungary to Romania*, în *Studia Iudaica*, 2008, p. 221-228; Idem, *The Contribution of the Mayor Teodor Popoviciu (from Vârciorog, Bihor county) to the Salvation of Hundreds of Jews from „certain” Death (1944)*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Studia Europaea*, 2008, nr. 3, p. 101—108.

²⁶ Corneliu Crăciun, *Structuri instituționale și stări democratice ale unor comunități evreiești din județul Bihor în perioada interbelică*, în *Revista bihoreană de istorie*, 2008, nr. 3, p. 65-108.

²⁷ Idem, *Contribuții documentare la cunoașterea rolului Comitetului Democratic Evreiesc (Oradea-Bihor), în perioada 1945-1953*, în *Revista de istorie contemporană*, 2008, nr. 3, p. 65-108.

14 1941-1942. Despre „tulburările antisemite” de la Oradea, în anul 1927, a scris un articol²⁹ conf. univ. dr. Gabriel Moisa. Cu privire la aceste manifestări s-au pronunțat și alți autori din diferite centre universitare, ele devenind o temă predilectă, deși existau și evenimente de o gravitate mai mare, cum au fost, de pildă, teroarea din ghetoul orădean sau deportarea celor peste 30.000 de evrei din Oradea și Bihor în lagărele morții din Polonia.

În anul 2009, regretatul universitar Corneliu Crăciun a scris o carte, care include mai multe „contribuții”³⁰ la cunoașterea istoriei evreilor din Bihor, unele dintre acestea fiind apărute în periodice științifice și culturale locale. Cartea în discuție a confirmat existența unor preocupări diverse cu privire la istoria evreilor, de la societățile lor religioase, învățământ și până la evoluția demersurilor de factură sionistă. S-au adăugat alte lucrări, cu conținut variat, cum au fost publicarea³¹ și comentarea³² unor documente inedite care atestă acțiunile de salvare a evreilor din Transilvania de Nord și Ungaria (prin trecerea lor clandestină, peste graniță în România), apoi identificarea unor repere ale

²⁸ Idem, *Contribuții documentare la istoria evreilor din Bihor (1941-1942)*, în *Cetatea Bihariei*, 2008, nr.1. p. 57-80.

²⁹ Gabriel Moisa, *Tulburări antisemite în Oradea anului 1927*, în *Crisia*, 2008, p. 189-198. Articolul a fost republicat, în limba engleză (vezi *Analele Universității din Craiova, Seria Istorie*, 2009, nr. 2, p. 269-280).

³⁰ Corneliu Crăciun, *Contribuții documentare la istoria evreilor din Bihor*, Editura Arca, Oradea, 2009, 193 p. Consemnăm și titlurile capitolelor acestei cărți: *Situații statistice* (p. 9-30), *Structuri instituționale și stări democratice ale unor comunități evreiești din județul Bihor în perioada interbelică* (P. 31-50), *Societăți religioase și caritative* (p. 51-76), *Învățământul* (p. 77-86), *Sionism și antisemitism* (p. 87-100), *Partidul Evreesc* (p. 101-105), *Stări și experiențe dramatice în anii 1941-1944* (p. 106-128), *Evacuări în sudul Bihorului (1942)* (p. 129-139), *Comitetul Democratic Evreesc – o șansă falsă, o diversiune reală* (p. 140-187) și *Continuarea agresiunii comuniste* (p. 188-192).

³¹ Antonio Faur, *Documente privind trecerea frontierei dintre România și Ungaria de către evrei (aprilie-mai 1944)*, în *Societate, istorie, filologie*, coordonator și editor Antonio Faur, Editura Universității din Oradea, 2009, p. 161- 191.

³² Idem, *Unpublished Documents Referring to Crossing the Border from Hungary to Romania by the Jews of Hungary during the Months of Aprilie and May 1944*, în *Analele Universității din Oradea, Fascicola Istorie-Arheologie*, 2009, p. 153-186.

modului de implicare a comunității evreiești în „viața orașului Oradea”³³, cu o exemplificare a notelor și informațiilor din ziarul *Gazeta de Vest*³⁴, în anii crizei economice (1929-1933).

După o jumătate de deceniu de investigații în legătură cu o tematică referitoare la acțiunile de solidaritate cu evreii în împrejurările tragice ale Holocaustului, am reușit să descopăr documente de o certă importanță, care mi-au stimulat dorința de continuare a cercetărilor. În primul rând, faptul că descoperirea – în arhiva familiei Ilenei Suciuc (născută Popoviciu) din Oradea – a unui document de excepție (în trei limbi: română, ebraică și maghiară) cu privire la implicarea primarului de Vârciorog (județul Bihor) în acțiunea de salvare (de la o moarte sigură) a sute de evrei, m-a sensibilizat, astfel încât am consacrat o mare parte a timpului aprofundării cunoașterii acestei problematice istorice. Am realizat un progres evident, descoperind alte documente în fondurile unor instituții ale timpului (păstrate în Arhivele Naționale-Serviciul Județean Bihor) și, ca fapt complementar, am procedat la o *documentare de teren*³⁵.

În final, am elaborat și editat două cărți, în care am publicat și interpretat aproape 200 de documente inedite³⁶. În acestea se găsesc informații extrem de prețioase despre existența unor „filii de trecere”³⁷ a unor evrei, peste graniță, în mod clandestin, din Ungaria și Transilvania

³³ Mihai D. Drecin, Gabriel Moisa, *Repere ale implicării comunități evreiești în viața orașului Oradea*, în *Crisia*, 2009, p. 235-244

³⁴ Gabriel Moisa, *The Jewish Community of Oradea and the Romanian Press (The Western Gazette) – in the Years of the Economic Crisis (1929-1933)*, în *Revista Română de Geografie Politică*, 2009, nr. 2, p. 45-48; Idem, *Români, unguri și evrei în Oradea interbelică*, în *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. V, coautori Vasile Ciobanu și Sorin Radu, Editura Techno, Sibiu, p. 146-158; Ion Zainea, *Relații interetnice și interconfesionale în România interbelică. Studii de caz*, în *loc. cit.*, p. 128-145.

³⁵ Am realizat și un film documentar în satul Vârciorog, la fosta casa a primarului Teodor Popoviciu.

³⁶ Antonio Faur, *România - „poartă deschisă” pentru salvarea evreilor (aprilie-august 1944) din Ungaria și Transilvania de Nord. Contribuții documentare*, Editura Universității din Oradea, 2010, p. 403 p.

³⁷ Idem, *Teodor Popoviciu – salvatorul de la moarte sigură a sute de evrei (1944)*, Editura Universității din Oradea, 2010, p. 175 p.

16 de Nord în România. Această operație riscantă a fost facilitată de călăuze, altfel spus de către țărani români din satele apropiate de granița cu Ungaria, care cunoșteau terenul și posibilitățile de evitare a grănicerilor (români și unguri).

Este de evidențiat împrejurarea că, în același an, au mai fost publicate, în periodice de specialitate și în volume independente, patru studii și articole despre: ghetoul din Oradea³⁸, Consulatul General Român din Oradea (1941-1944)³⁹, rolul tipografilor evrei din Oradea în editarea unor ziare și cărți⁴⁰ și noi date despre trecerea clandestină, în iunie 1944, a unor evrei din Transilvania de Nord și Ungaria⁴¹, care s-au salvat, astfel, de la o moarte iminentă.

Așa cum am precizat, preocupările noastre pentru reconstituirea unor componente relevabile ale istoriei evreilor din Bihor s-au concretizat, încă din anul 2003, într-o serie de studii și articole, culminând cu cele două cărți apărute în anul 2010. Concomitent cu investigațiile documentare efectuate, care reprezintă un incontestabil câștig istoriografic, am recurs la alte mijloace de a face cunoscută istoria acestei minorități. Spre pildă, am conceput două proiecte multianuale⁴² de cercetare științifică, cu titlul *Politica minorităților în România: cazul evreilor din Bihor (1919-1945)*. Scopul acestora a fost de a reconsidera o secvență esențială a trecutului etnicilor evrei din Bihor, de la devenirea lor ca locuitori (cetățeni) ai statului român (în anul 1919) și până la aplicarea asupra acestora, în anul 1944, de către autoritățile horthyste, a „soluției finale”, rezultatul tragic constând în depopularea orașului Oradea de o treime valoroasă de cetățeni ai acestuia.

³⁸ Bujor Dulgău, *Ghetoul din Oradea (1944)*, în 1940. *Drama românilor bihoreni sub administrație horthystă*, Editura TIPO MC, Oradea, 2010, p. 69-71

³⁹ Mihai Drecin, *Informații de „istorie orală” privind activitatea Consulatului român din Oradea (septembrie 1940-1944)*, în 1940. *Drama românilor bihoreni...*, p. 61-68.

⁴⁰ Hajnal Tavaszi, *The Role of Printing in Public Live in Oradea (1852-1940)*, în *Cetatea Bihariei*, 2010, p. 92-98

⁴¹ Antonio Faur, *New Data on the Jews who saved their Lives by Crossing the Border from Hungary to Romania (June 1944)*, în *Studia Iudaica*, 2010, p. 333-339.

⁴² Aceste proiecte au fost înaintate Ministerului Educației și Cercetării (Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior), în anii 2006 și 2008. Menționăm și faptul că, în anul 2011, am refăcut și transmis proiectul (în limba engleză), însă cu același rezultat: nefinanțarea sa.

În anul precedent, cercetarea de care ne ocupăm a înregistrat o evoluție semnificativă, atât prin publicarea unor studii și articole, cât și prin manifestări de factură științifică. A fost examinat, dintr-o perspectivă actuală, raportul consulului general dr. Mihai Marina din anul 1944, ca document unic, care conține informații directe despre situația evreilor din ghetoul orădean și a celorlalți, din ghetourile de pe teritoriul Transilvaniei de Nord⁴³. La aceasta s-au adăugat considerațiile referitoare la trecerea clandestină a evreilor, din Ungaria în România, în lunile mai-august 1944⁴⁴. Au mai apărut și alte lucrări, pe care le amintim în subcapitolul următor, ele datorându-se unor inițiative complementare.

ORGANIZAREA DE CONFERINȚE INTERNAȚIONALE PE TEME DE ISTORIA EVREILOR DIN EUROPA CENTRALĂ ȘI, CU DEOSEBIRE, A CELOR DIN ORADEA

Concomitent cu dezgroparea unor aspecte mai puțin cunoscute din trecutul populației evreiești din Bihor (și, în sens mai larg, din Transilvania de Nord), s-a recurs și la alte modalități de afirmare a cercetării acestei problematici, cum a fost organizarea - de către Departamentul de Istorie al Facultății de Istorie, Geografie și Relații Internaționale (cum s-a numit până în toamna anului 2011), în colaborare cu instituții universitare din țară și străinătate - a două conferințe internaționale pe teme de istorie a evreilor din Europa Centrală.

Astfel, în 19 și 20 noiembrie 2010 s-a desfășurat la Universitatea din Oradea⁴⁵ conferința internațională *Situația evreilor din Europa*

⁴³ Antonio Faur, *Raportul consulului general român din Oradea despre situația evreilor din Transilvania de Nord (1944)*, în *Istoriografie, cultură și politică în vestul României*, volum îngrijit de Radu Romînașu, Editura Universității din Oradea, 2011, p. 304-316

⁴⁴ Idem, *Considerations Regarding the Illegal „Pathways” for Crossing Jews from Hungary to Romania (May-August 1944)*, în *Studia Iudaica*, 2011, p. 25-35

⁴⁵ O parte a conferinței internaționale a fost găzduită în sala festivă a Primăriei din Oradea, înscriindu-se ca o prezență memorabilă în viața orașului.

18 *Centrală la sfârșitul celui de-al doilea război mondial (1944-1945).* Inițiativa organizării unui asemenea eveniment ne-a aparținut, însă deplina sa reușită s-a datorat și colaborării cu prof. univ. dr. Ladislau Gyémánt (de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca) și prof. univ. dr. Carol Iancu (de la Universitatea „Paul Valery” din Montpellier). Au răspuns invitației noastre personalități din țară și din străinătate (Franța, Polonia și Ungaria).

Prin cuvintele lor de salut au conferit prestigiu manifestării în discuție rectorul Universității din Oradea (prof. univ. dr. Cornel Antal), ambasadorul statului Israel la București (Dan Ben Eliezer), președintele F.C.E.R. și deputat în Parlamentul României (dr. Aurel Vainer), președintele Comunității Evreilor din Oradea (ing. Teodor Felix Koppelman) și primarul municipiului Oradea (Ilie Bolojan).

Au fost prezentate 15 comunicări științifice ai căror autori sunt istorici și cercetători cunoscuți, precum Ladislau Gyémánt, Carol Iancu, György Haraszti, Viorel Faur, Liviu Rotman, Michael Shafir, Corneliu Crăciun, Waclaw Wierzbienec, Claudia Ursuțiu, Attila Gido, Raluca Moldovan și Gabriel Gherasim.

Ne-au reținut, în mod deosebit, atenția punctele de vedere ale profesorilor Ladislau Gyémánt și Carol Iancu, formulate în intervențiile lor la „deschiderea” lucrărilor conferinței. Profesorul Ladislau Gyémánt considera, pe bună dreptate, că desfășurarea lucrărilor și apoi „publicarea lor” va contribui „la impunerea *Centrului de studii iudaice din Oradea* pe harta generală a preocupărilor universale de acest gen”⁴⁶. În consens cu această opinie a fost și profesorul Carol Iancu (de la Universitatea din Montpellier-Franța), care și-a exprimat, totodată, bucuria că, „pe lângă centrele importante de la București, de la Cluj, de la Iași, și orașul Oradea se va putea transforma într-un centru de studii iudaice, datorită colegilor de la Universitate”⁴⁷.

⁴⁶ *Situația evreilor din Europa Centrală la sfârșitul celui de-al doilea război mondial (1944-1945)*, coordonator Antonio Faur și Ladislau Gyémánt, Editura Universității din Oradea, 2011, p. 27.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 29.

Așadar, cel puțin doi istorici remarcabili au avansat propunerea de a înființa în Universitatea din Oradea un centru de studii cu privire la evrei.

De aceeași convingere am fost și noi. Am procedat, în cel mai scurt timp, la efectuarea unor pregătiri, absolut necesare, pentru realizarea acestui deziderat științific, respectând prevederile legale. Oricum, este importantă împrejurarea că mai mulți profesioniști în domeniul istoriei au ajuns la constatarea că se impune înființarea unui centru de cercetare a istoriei evreilor. A fost una din consecințele imediate ale schimbului de idei în legătură cu rolul și utilitatea unui asemenea factor de reconsiderare istorică.

Reușita primei manifestări internaționale la Oradea, pe o temă de istoria evreilor din Europa Centrală, a constituit un element încurajator, pentru organizarea anuală a unei manifestări de această factură. Ca atare, la 4 și 5 noiembrie a fost realizată, tot la Universitatea din Oradea, *cea de-a doua ediție a conferinței internaționale*, care a vizat *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană în Europa Centrală. (Economie, Cultură, Artă)*.

După cele opt „cuvinte de salut”, susținute de reprezentanți ai instituțiilor organizatoare, au urmat lucrările propriu-zise, în cadrul cărora au fost prezentate 19 comunicări științifice, grupate pe trei subteme: 1. *Arhitectură, învățământ, cultură*; 2. *Istorie, Istoriografie, Personalități*; 3. *Economie*⁴⁸. Remarcăm lucrările unor universitari străini (profesorii Carol Iancu – Universitatea „Paul Valery” – Montpellier III; Peter Kónya și Martin Javor din Slovacia și Dorottya Halász din Ungaria) și români (profesorii Mircea Moldovan, Liviu Rotman, Viorel Faur, Sever Dumitrașcu și Aurel Chiriac). De un interes aparte este și substanțiala lucrare a dr. Aurel Vainer (președintele F.C.E.R.) cu privire la contribuția evreilor la dezvoltarea urbană a României.

Semnalăm și o *inițiativă singulară*, care a fost concretizată în anul 2011, prin eforturile de editori ale profesorilor Antonio Faur

⁴⁸ Vezi volumul care conține toate aceste texte (cuvintele de salut și lucrările): *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană în Europa Centrală (Economie, Cultură, Artă)*, coordonator și editor Antonio Faur, Universitatea din Oradea, 2011, 368 p.

20 (Universitatea din Oradea) și Ladislau Gyémánt (profesor la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca). Aceasta a fost sprijinită, cu cunoscuta-i promptitudine și generozitate, de acad. prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop, directorul Centrului de Studii Transilvane, care a aprobat apariția unui număr din *Transylvanian Review*, cu lucrări despre istoria evreilor, cu tematica următoare: *Local and Universal in the Romanian Jewish Society and Culture (19th – 20 the Centuries)*⁴⁹. Studiile și articolele de istorie a evreilor bihoreni aparțin următorilor autori: Barbu Ștefănescu, Aurel Chiriac, Corneliu Crăciun, Antonio Faur, Ronald Hochhauser, Georgeta Daniela Marian, Radu Romînașu și Edith Bodo.

Anul 2011 a marcat un moment semnificativ în istoriografia despre evreii din Europa Centrală și, în sens mai restrâns, cei din părțile Crișanei. Existau premisele unei evoluții și în plan organizatoric, în sensul de a fi edificată o instituție științifică cu un asemenea profil, care să contribuie la o mai sistematică și eficientă activitate de investigare a tuturor aspectelor trecutului locuitorilor evrei din zona de nord-vest a țării, cu accent pe experiența dramatică a Holocaustului, care în Oradea a lăsat „urme” de neșters, în memoria generațiilor, tot mai sensibilă – datorită unei cunoașteri și informări mai riguroase - la întâmplările de natură tragică din istoria popoarelor.

DEMERSURI ORGANIZATORICE

Înființarea unui nou centru de cercetare, în cadrul Universității din Oradea, presupunea efectuarea tuturor demersurilor legale, pe care le-am inițiat la 5 august 2011, când am convocat, la sediul Facultății de Istorie, Geografie și Relații Internaționale, o ședință de constituire a Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman” (instituție non-profit, care să funcționeze ca o componentă distinctă, în această facultate). Cu prilejul ședinței respective, care s-a desfășurat la 25 august 2011, au fost propuse aprobării trei documente esențiale pentru

⁴⁹ Este vorba de *Transylvanian Review*, vol XX, 2011, Supplement No. 1, 196 p.

funcționarea noii instituții științifice: 1. *Strategia științifică a Centrului*; 2. *Statutul de funcționare*; 3. *Lista cu membrii* (care să facă parte din conducerea și din componența activă a acestuia).

În calitate de director al Departamentului de Istorie, am prezentat, în ședința din 6 septembrie 2011, *propunerea de înființare* a Centrului de Cercetare la care ne referim, membrii acestuia exprimându-și acordul. În continuare, conform cerințelor, am propus Consiliului Facultății de Istorie, Geografie și Relații Internaționale, în ședința sa din 8 septembrie 2011, toate documentele menționate, cu scopul ca aceasta să-și dea avizul pentru înființarea Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”, însoțită și de *Raportul de Autoevaluare* a activității membrilor acestuia.

În ședința din 28 noiembrie 2011, membrii Senatului au luat în discuție propunerea de înființare a Centrului, pe care au aprobat-o în unanimitate .

Așadar, perioada organizatorică (începută la 5 august 2011 și încheiată, cu rezultat pozitiv, la 28 noiembrie 2011) s-a finalizat prin adoptarea, de către Senatul Universității din Oradea, a deciziei de înființare a Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”⁵⁰, ca o instituție științifică de importanță regională.

Au urmat alte momente, prin intermediul cărora a fost adusă la cunoștința publicului interesat și a presei locale intrarea în legalitate a acestei structuri științifice, precum și rolul pe care acesta și-l propune în recuperarea istoriei evreilor din Oradea și Bihor, ca și din județele nord-vest ale Transilvaniei. Cu privire la aceste aspecte, documentele din cuprinsul acestei tipărituri conțin informații multiple.

După atâtea eforturi organizatorice, care s-au concretizat în timp de aproape un an, am ajuns la concluzia că, pentru ca această

⁵⁰ La punctul 13 (de pe ordinea de zi a lucrărilor Senatului) figurează următoarea decizie a acestuia: „13. A fost aprobată propunerea pentru atestarea Centrului de Cercetare, în conformitate cu Procedura SEAQ-PE-U.03. a: Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”. Director: prof.univ.dr. Antonio Faur, va și Centru de Cercetare instituționalizat de interes local, din cadrul Facultății de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării”

- 22 inițiativă să fie cunoscută în integralitatea sa (de la prima manifestare și până la validarea sa legală, prin (Certificatul de atestare internă nr. 18103 din 23.12. 2011), este necesară editarea unei cărți care să conțină majoritatea documentelor legate de acest proces de geneză a Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”, care vor fi utile celor preocupați de cunoașterea trecutului minorității evreiești din țara noastră.

ON THE ESTABLISHMENT OF THE “EVA HEYMAN” RESEARCH CENTRE ON THE HISTORY OF THE JEWS

The path from the origin of an idea to its materialisation is often long and uncertain. More often than not, obstacles hard to overcome may occur. Some are explainable, some are destabilising. Only the determination of the people involved can prevent such demobilising elements from finally achieving a project and reacing a positive result of scientific endeavours.

Considering the abovementioned remarks, the topic referring to the history of the Jewish community in Oradea and elsewhere (in other parts of Romania) is a “relatively new issue in the field of history or socio-cultural research” topic¹ in Romania. In fact, before 1989, researchers focused only on certain aspects in the past of the Jews. After 1990, the “perception of the past”² of the Jewish minority has changed. We can state that a genuine bibliography on the “Jewish issue” in Romania has developed in over two decades. It is still an ongoing process due to new issues (relating to interpretation and information-documentation).

We have to notice that specialised scientific institutions have been established along with the only one existing so far, particularly at Romanian universities³. Their main objective is to retrace the history of

¹ Maria Ghitta, *The Jews in the Romanian History*, in *Transylvanian Review*, 2000, vol. IX, no. 3, p. 109.

² *Dilemele conviețuirii. Evrei și ne-evrei în Europa Centrală*, coordinators Ladislau Gyémánt and Maria Ghitta, Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, Cluj – Napoca, 2006, p. 101.

³ We refer to the “Dr. Moshe Carmilly” Institute of Judaism and Jewish History (at the „Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca), “Elie Wiesel” National Institute for the Study of the Holocaust in Romania (Bucharest), “Alexandru Șafran” Centre of History and Hebrewism (“Alexandru Ioan Cuza” University of Iași) and the Centre for Judaic Studies (“Vasile Goldiș” West University of Arad).

24 the Jews in Romania and publish some works (such as studies, articles and books) on the results of this new endeavour.

Free form political censorship and open to synchronise with the European phenomenon, the evolution in national historiography sets the conditions for expression in the most marginal field on minorities in Romania, particularly the Jews. Right from the first post-December decade, we can notice such concern in both local and national contexts.

HISTORIOGRAPHIC PREMISES

The year 1995 was the time of great interest for those interested in becoming familiar with Jewish communities in Oradea and the Bihor County. If the authors of studies and articles had been of Jewish origin until then, other fellow countrymen and particularly Romanian professors and researchers from Oradea started to publish works for historical evocation and reconsideration of some important aspects of the life of the Jews in Crisana. We can mention at least five historiographic articles of the kind. Almost fifty-five years later, Ioan Chira depicted for the first time the genocide against the Jews in Bihor⁴ in 1940-1944 based on a bibliography of reference and on research of documents existing at the Oradea affiliate of the National Archives.

Carol Moses referred to "the fate of the Jews in Oradea"⁵ in an article published in *Realitatea evreiască*. The study was due to Téreza Mózes and was more eloquent. It depicted the atmosphere in Oradea during the "evacuation"⁶ of the Jews from the (central) "ghetto" in Oradea to put them on animal trains and deport them to the death

⁴ Ioan Chira, *Genocidul evreilor din Bihor în perioada ocupației ungare (septembrie 1940-octombrie 1944)*, în *Aletheia*, Oradea, 1995, no. 5, pp. 50- 58.

⁵ Carol Moses, *Destinul evreilor orădeni*, in *Realitatea evreiască*, 1995, no. 9, p. 8.

⁶ Téreza Mózes, *The Atmosphere in Oradea in the Evacuation of the Ghetto*, in *Studia Iudaica*, 1995, pp. 122-129

camps in Poland (Auschwitz-Birkenau). From there, some were sent to camps located on territories under German occupation.

Dr. Tereza Mózes also wrote a book bearing a significant title: *Decalog însângerat*⁷ (Bloody Decalogue), published by ARA Press in Bucharest. It was disseminated all over the country and abroad. Although it belongs to the memorialistic genre, the book is the first initiative with great impact bringing to the foreground the tragic situation of the Jews in Oradea, forcefully disowned and sent to ghettos, then sent to extermination camps.

We have to notice that the life of young martyr *Eva Heyman*⁸ was made public. The same year, a journal of the Holocaust of Oradea⁹ was published along with the Romanian version (published since 1991).

As the eminent professor Pompiliu Teodor points out, in contrast with the "barbarity" of the occupants, "solidarity of communities" with a "humane face" belongs to the "aspects" of the time. An eloquent example in point is represented by the communities in Maramures, where relevant human relationships developed between the "Romanian and Jewish population and between ethnic and religious groups"¹⁰.

For almost a decade, works on the Jewish community in Bihor were rarely published, yet they were useful from a scientific point of view. We have to point out the (great) part of Tereza Mózes' book on

⁷ Idem, *Decalog însângerat*, Editura ARA, București, 1995, 222 p.; we have to mention that the book had been published into Hungarian two years before and was entitled: *Bevérzett Kötéblák (Decalog însângerat)*, Oradea, 1993.

⁸ Eva Heyman, *Am trăit atât de puțin. Micul meu Jurnal*, translation and introduction by Oliver Lustig, Editura Alex, București, 1991.

⁹ Alexandru Sășianu, Gheorghe Gorun, *An Unedited Journal of the Holocaust from Oradea*, in *Studia Iudaica*, 1995, pp. 117-121.

¹⁰ Pompiliu Teodor, *Din istoria deportării evreilor din Maramureș. Cronica unui sat: Botiza*, in *Tribuna*, 1994, no. 45-46, p. 6; Idem, *Pages from the History of the Deportation of the Jews from Maramureș. Chronicle of a Village: Botiza*, in *Studia Iudaica*, 1995, pp. 22-29; Antonio Faur, *Organizarea unor acțiuni de salvare (în anul 1944) a evreilor din Ungaria și Transilvania de Nord. Contribuții istoriografice* (manuscript submitted for the volume dedicated to Prof. Dr. Carol Iancu).

26 the *Evreii din Oradea*¹¹ (The Jews from Oradea) focusing on the period 1940-1944 that include the "history" of the ghetto in Oradea. Professor Ioan Teodor Guț tackled the situation of the Jews in Bihor after the Second Vienna Award on the 30th of August in an article published in the well-known journal *Transylvanian Review*¹². The harsh and inhumane treatment of the Jews in Oradea and in the north of the Bihor County was also depicted by Dr. Ioan Chira in his book on the consequences of the Horthyst "occupation"¹³ of Northern Transylvania. New "testimonies" on the injustice against the Jewish and Romanian inhabitants were provided.

In the first years of this century, when researching the attitude of minorities in western counties of the country towards the Romanian state, I elaborated and edited a book of documents referring to some revisionist expressions¹⁴ of the Hungarian inhabitants¹⁵. The book also comprises information on the Jews in the historical regions of Crișana and Maramureș.

A notable initiative we released in the summer of 1995 has born results worth drawing the attention of specialists and the public interested in the history of the Jews. A set of studies and articles were published in the journal *Cele trei Crișuri* of Oradea, under the title: *Aspecte istorice ale existenței Comunității evreilor din Transilvania și Bihor*¹⁶ (Historical Aspects of the Jewish Community in Transylvania and Bihor). The first text belongs to us and is explicitly entitled: *Un demers istoriografic necesar*¹⁷ (A Necessary Historiographic Initiative).

¹¹ Tereza Mózes, *Evreii din Oradea*, Ed. Hasefer, București, 1997, pp. 169-221; 253-377.

¹² Ion Teodor Guț, *La situation politique de Juifs de Bihor pendant la Diktat de la Vienne*, in *Transylvanian Review*, 2000, no. 3, pp. 61-66

¹³ Ioan Chira, *Rugul durerii. Ocupația ungaro-horthystă. Mărturii și adevăruri*, Oradea, 2001.

¹⁴ Antonio Faur, *Manifestări ale spiritului revizionist în județele din nord-vestul Transilvaniei (1944-1945). Studii și documente*, Editura Universității din Oradea, 2003, p. 193.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 239, 316-320.

¹⁶ See *Cele trei Crișuri*, 2005, no. 8-9, pp. 50-54.

¹⁷ Antonio Faur, *Un demers istoriografic necesar*, in *Cele trei Crișuri*, 2005, no. 8-9. pp. 1-2.

In a fragment of the aforementioned text, we drew the following (warning) conclusion regarding Bihor: “[these works] are particularly elaborated by Jewish and less (and accidentally) by Romanian and Hungarian researchers. Hence, we believe that we have to amend this attitude. It is also the case of other researchers (living in Oradea and Bihor) to objectively and with interest bend over this chapter of local history and to reach the most accurate knowledge on the contribution of the Jewish population to the historical life of the western area of the country through thorough investigations (particularly in the archives)”¹⁸.

To avoid that our statement remains but an opinion relating to the topic, we published in the same issue of the abovementioned journal some studies on the Jews in Transylvania and Bihor¹⁹ due to experienced historians and researchers from several institutions, such as the University of Oradea, “Babes-Bolyai” University of Cluj-Napoca, and the National Archives – Bihor County Directorate. The six monographs

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ We quote the names of the authors, the titles of the works, and the place where they were published: Viorel Faur, *O carte [scrisă de istoricul și profesorul clujean Ladislau Gyémant] despre destinul istoric al evreilor din Transilvania* (in *Cele trei Crișuri*, 2005, no. 8-9, pp. 50-54); Blaga Mihoc, *Din relațiile românilor cu evreii bihoreni în perioada interbelică* (in *loc. cit.*, pp. 11-15); Antonio Faur, *O mărturie a unei supraviețuitoare a lagărelor germane din timpul celui de-al doilea război mondial* (in *loc. cit.*, pp. 35-49); Mihai Georgiță, *Situația evreilor din România în primii ani interbelici reflectată în câteva documente* (in *loc. cit.*, pp. 3-10); Augustin Țărău, *Bihorul de sud sub impactul Dictatului de la Viena (septembrie 1940 - noiembrie 1941). Câteva referiri la proprietățile evreiești* (in *loc. cit.*, pp. 16-21) and Camelia Mureșan, *Lagărul de concentrare din pădurea Bungurului de lângă orașul Dej (județul Someș)* (in *loc. cit.*, pp. 22-34). We also have to mention that the second cover of the issue (8-9/2005 of the same journal *Cele trei Crișuri*) depicts two images, as follows: one with the monument of the Jewish martyrs in Oradea, victims of the Holocaust (1944), while the other renders the text (in Hebrew, Romanian and Hungarian) of the plaque on the monument: „Adu-ți aminte și nu uita martiriul celor 30.000 de evrei bihoreni mistuiți de flăcările Holocaustului în urmă cu 50 de ani” (Remember and do not forget the martyrdom of the 30,000 Jews from Bihor burning in the flames of the Holocaust 50 years ago).

Julian Boțoghină, *Relații interetnice în Crișana după Marea Unire. Analiză de caz*, in *Cetatea Bihariei*, 2006, nr. 2, pp. 36-40.

28 conferred viability to priority scientific requirements. They were an incentive needed for subsequent research focused on sequences of the history of the Jews in Bihor and other counties of Romania. Shortly after, we presented the most important documents (dating back to the latter half of the year 1945) regarding the Jews in North-Western Transylvania²⁰. All through the year 1995, Professor Moise Ilieș published an article on the contribution of the Jews in Marghita²¹ to the life of the town.

After the two moments (1995 and 2005) showing more concern with the history of the Jews in Bihor, research did not cease and had important achievements in 2010 and 2011. Thus, Iulian Boțoghină was concerned with the interethnic relations after the Great Union²² focusing on the Romanian and Jewish inhabitants in Crișana. Dr. Corneliu Crăciun made a thorough critical analysis of the activities developed by the Jewish Democratic Committee²³ (Bihor-Oradea) in the first post-war decade, as it adjusted to the policy of Sovietising Romania. Thus, the Committee followed the orders of local and central authorities to a great extent. We can also mention the publication (by us) of the petition of the former Deputy Theodor Fischer sent to the French delegation to the Paris Peace Conference (on 7 August 1946)²⁴.

We consider it necessary to point out that from 2007 on, we have started several researches and published their results in journals in the

²⁰ See Antonio Faur, *Surse documentare cu privire la evreii din județele din nord-vestul Transilvaniei (iulie-decembrie 1945)*, in *Cetatea Bihariei*, 2005, no. 2, pp. 75-78.

²¹ Moise Ilieș, *Contribuția comunității evreiești din Marghita la viața economică, socială și culturală a localității*, in *Revista bihoreană de istorie*, 2005, no. 5, pp. 13-18

²² Iulian Boțoghină, *Relații interetnice în Crișana după Marea Unire. Analiză de caz*, in *Cetatea Bihariei*, 2006, no. 2, pp. 36-40.

²³ Corneliu Crăciun, *Comitetul Democratic Evreiesc (Bihor-Oradea) între promisiunea loialității și eșuarea în trădare*, in *Crisia*, 2007, pp. 173-192.

²⁴ Antonio Faur, *The Petition addressed by Theodor Fischer to the French Delegation of the Paris Peace Conference (August 7, 1946)*, in *Studia Iudaica*, 2007, pp. 240-250. The Romanian version was published in our book on *Realități transilvănene în rapoartele unor diplomați francezi (1945-1948)*, Editura Universității din Oradea, 2008, pp. 209-222.

country (mainly *Studia Iudaica*, Cluj-Napoca) and independent books. Consequently, in the year 2008, we published in two articles²⁵ the first accurate data and information (discovered in local, state and private archives) on the actions organised by the Romanian inhabitants in Bihor to save hundreds of Jews from Northern Transylvania and Hungary, or other areas under German occupation, from certain death.

The same year, the academic Corneliu Crăciun pursued his studies on the history of the Jews in Bihor in contemporary times. We have to mention his three articles published in local periodicals referring to "institutional structures and democratic status of some Jewish communities"²⁶ and the role of the Jewish Democratic Committee²⁷ (Oradea-Bihor). He also published documents²⁸ dating back to the years 1941-1942. In the year 1927, Senior Lecturer Dr. Gabriel Moisa wrote an article²⁹ on "anti-Semite troubles" in Oradea in the year 1927. Other authors from different higher education institutions also made reference to these events, thus turning them into a trend, despite the fact that much more serious events occurred, such as the terror in the ghetto in Oradea, or the deportation of 30,000 Jews from Oradea and Bihor to the death camps in Oradea.

²⁵ Idem, *Originally Documentary Contribution of the Bihor Illegal „Pathways” for Crossing Jews over the Border from Hungary to Romania*, in *Studia Iudaica*, 2008, pp. 221-228; Idem, *The Contribution of the Mayor Teodor Popoviciu (from Vârciorog, Bihor county) to the Salvation of Hundreds of Jews from „certain” Death (1944)*, in *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Studia Europaea*, 2008, no. 3, pp. 101-108.

²⁶ Corneliu Crăciun, *Structuri instituționale și stări democratice ale unor comunități evreiești din județul Bihor în perioada interbelică*, in *Revista bihoreană de istorie*, 2008, no. 3, pp. 65-108.

²⁷ Idem, *Contribuții documentare la cunoașterea rolului Comitetului Democratic Evreiesc (Oradea-Bihor)*, in perioada 1945-1953, in *Revista de istorie contemporană*, 2008, no. 3, pp. 65-108.

²⁸ Idem, *Contribuții documentare la istoria evreilor din Bihor (1941-1942)*, in *Cetatea Bihariei*, 2008, no. 1, pp. 57-80.

²⁹ Gabriel Moisa, *Tulburări antisemite în Oradea anulului 1927*, in *Crisia*, 2008, pp. 189-198. The article was republished in English (see *Analele Universității din Craiova, Seria Istorie*, 2009, no. 2, pp. 269-280).

30

In the year 2009, the late academic Corneliu Crăciun wrote a book made up of several "contributions"³⁰ to knowing the Jews in Bihor. Some of them had been published in local cultural and scientific periodicals. The book confirmed the existence of different concerns with the history of the Jews, from their religious societies and education to the development of Zionist initiatives. Other varied works have been added, such as the publication³¹ and review³² of new documents attesting the action to safeguard the Jews from Northern Transylvania and Hungary (by illegally crossing the border to Romania), then the identification of the way in which the Jewish community was involved in "the life of the city of Oradea"³³ with examples of notes and information provided by the *Gazeta de Vest*³⁴ journal during the economic crisis (1929-1933).

After half a decade of investigations on a topic referring to the actions of solidarity with the Jews against the tragic background of the Holocaust, we have managed to discover important documents urging

³⁰ Corneliu Crăciun, *Contribuții documentare la istoria evreilor din Bihor*, Editura Arca, Oradea, 2009, 193 p. We have to mention the titles of the chapters of the book: *Situații statistice* (pp. 9-30), *Structuri instituționale și stări democratice ale unor comunități evreiești din județul Bihor în perioada interbelică* (pp. 31-50), *Societăți religioase și caritative* (pp. 51-76), *Învățământul* (pp. 77-86), *Sionism și antisemitism* (pp. 87-100), *Partidul Evreesc* (pp. 101-105), *Stări și experiențe dramatice în anii 1941-1944* (pp. 106-128), *Evacuări în sudul Bihorului (1942)* (pp. 129-139), *Comitetul Democratic Evreesc – o șansă falsă, o diversiune reală* (pp. 140-187) and *Continuarea agresiunii comuniste* (pp. 188-192).

³¹ Antonio Faur, *Documente privind trecerea frontierei dintre România și Ungaria de către evrei (aprilie-mai 1944)*, in *Societate, istorie, filologie*, coordinator and editor Antonio Faur, Editura Universității din Oradea, 2009, pp. 161- 191.

³² Idem, *Unpublished Documents Referring to Crossing the Border from Hungary to Romania by the Jews of Hungary during the Months of April and May 1944*, in *Analele Universității din Oradea, Fascicola Istorie-Arheologie*, 2009, pp. 153-186.

³³ Mihai D. Drecin, Gabriel Moisa, *Repere ale implicării comunități evreiești în viața orașului Oradea*, in *Crisia*, 2009, pp. 235-244

³⁴ Gabriel Moisa, *The Jewish Community of Oradea and the Romanian Press (The Western Gazette) – in the Years of the Economic Crisis (1929-1933)*, in *Revista Română de Geografie Politică*, 2009, no. 2, pp. 45-48

us to deepen the research. First of all, the discovery of an exceptional document in the archives of the family of Ilieana Suci (born Popoviciu) in Oradea (written in three languages: Romanian, Hebrew, and Hungarian) showing the involvement of the Mayor of Vârciorog (Bihor County) in the action of saving hundreds of Jews (from certain death) touched me, so I dedicated a lot of time to becoming acquainted with this historical issue. I made great progress when I discovered other documents in an institution of the time (the National Archives in Oradea). Complementary, I was involved in *field documentation*³⁵.

We finally elaborated and edited two books in which we gathered and interpreted almost 200 new documents³⁶ providing extremely valuable information on the existence of "passage connections"³⁷ for the Jews to illegally go from Hungary and Northern Transylvania to Romania. The risky operation was facilitated by guides, who were Romanian peasants in the villages neighbouring the border with Hungary that were familiar with the area and the ways of avoiding the (Romanian and Hungarian) border guards.

We should also mention that the same year, four studies and articles were published in specialised periodicals and independent volumes on the following topics: the ghetto in Oradea³⁸, the Romanian General Consulate in Oradea (1941-1944)³⁹, the role of Jewish printers in Oradea in editing journals and books⁴⁰, and new information on the

³⁵ We have also made a video documentary in the village of Vârciorog, at the former house of the mayor Teodor Popoviciu.

³⁶ Antonio Faur, *România - „poartă deschisă” pentru salvarea evreilor (aprilie-august 1944) din Ungaria și Transilvania de Nord. Contribuții documentare*, Editura Universității din Oradea, 2010, 403 pp.

³⁷ Idem, *Teodor Popoviciu – salvatorul de la moarte sigură a sute de evrei (1944)*, Editura Universității din Oradea, 2010, 175 pp.

³⁸ Bujor Dulgău, *Ghetoul din Oradea (1944)*, in 1940. *Drama românilor bihoreni sub administrație horthystă*, Editura TIPO MC, Oradea, 2010, pp. 69-71

³⁹ Mihai Drecin, *Informații de „istorie orală” privind activitatea Consulatului român din Oradea (septembrie 1940-1944)*, in 1940. *Drama românilor bihoreni...*, pp. 61-68.

⁴⁰ Hajnal Tavaszi, *The Role of Printing in Public Live in Oradea (1852-1940)*, in *Cetatea Bihariei*, 2010, pp. 92-98

32 illegal crossing of Jews from Northern Transylvania and Hungary in June 1944⁴¹, an action saving them from certain death.

As shown above, our concerns to redraw relevant elements in the history of the Jews in Bihor were materialised as early as 2003 in a series of studies and articles reaching the climax with two books published in 2010. While researching the documents, we also resorted to other means to make the history of this minority known. For instance, we have conceived two multiannual scientific research projects⁴² entitled *Politica minorităților în România: cazul evreilor din Bihor (1919-1945)* (Minority Policy in Romania: the Case of the Jews in Bihor). Their aim was to reconsider an essential sequence from the past of the Jewish ethnics in Bihor from their establishment as inhabitants (citizens) of Romania (in 1919) to the enforcement of the "final solution" by the Horthyst authorities in 1944. The tragic result was the decrease of the population in Oradea by one valuable third of its citizens.

The year before, the research we are concerned with significantly developed due to the publication of studies and articles and to scientific events. Dr. Mihai Marina's report dating back to 1944 as a single document was analysed from an up-to-date perspective. It provided direct information on the situation of the Jews in the ghetto in Oradea, as well as on the Jews in other ghettos throughout Northern Transylvania⁴³. To this, we should add the opinions referring to the illegal crossing of the Jews from Hungary to Romania in May – August

⁴¹ Antonio Faur, *New Data on the Jews who saved their Lives by Crossing the Border from Hungary to Romania (June 1944)*, in *Studia Iudaica*, 2010, pp. 333-339.

⁴² The projects were submitted to the Ministry of Education and Research (National Council for Scientific Research in Higher Education) in 2006 and 2008. We mention that we re-edited and sent the project (in English) again in 2011, but the result was the same: no funding.

⁴³ Antonio Faur, *Raportul consulului general român din Oradea despre situația evreilor din Transilvania de Nord (1944)*, in *Istoriografie, cultură și politică în vestul României*, volume in charge of Radu Romînașu, Editura Universității din Oradea, 2011, pp. 304-316

1944⁴⁴. Other works followed. We will mention them in the following subchapter, as they were mainly due to complementary initiatives.

33

ORGANISING INTERNATIONAL CONFERENCES ON THE HISTORY OF THE JEWS IN CENTRAL EUROPE AND PARTICULARLY IN ORADEA

Besides unravelling less known aspects of the past of the Jewish population in Bihor (and in Northern Transylvania to a greater extent), we have employed other ways to bring this topic to the foreground, such as the organisation of two international conferences on the history of the Jews in Central Europe. They were the initiative of the Department of History at the Faculty of History, Geography and International Relations (as it was known until the autumn of the year 2011) in collaboration with higher education institutions from Romania and abroad.

Thus, on 19 and 20 November 2010, the international conference on the *Situation of the Jews in Central Europe at the End of the Second World War (1944-1945)* was organised at the University of Oradea⁴⁵. Although we had the initiative of the event, it was a success due to the collaboration with Prof. Dr. Ladislau Gyémánt ("Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca) and Prof. Dr. Carol Iancu ("Paul Valéry" University of Montpellier). Personalities from Romania and abroad (such as France, Poland, and Hungary) responded to our invitation.

The opening speeches were delivered by the Rector of the University of Oradea (Prof. Dr. Cornel Antal), the Ambassador of Israel to Bucharest (Dan Ben Eliezer), the President of the F.C.E.R. and a Deputy in the Romanian Parliament (Dr. Aurel Vainer), the President of

⁴⁴ Idem, *Considerations Regarding the Illegal „Pathways” for Crossing Jews from Hungary to Romania (May-August 1944)*, in *Studia Iudaica*, 2011, pp. 25-35

⁴⁵ The international conference was partly hosted at the Hall of the Oradea City Hall as a memorable presence in the life of the city.

34 the Jewish Community in Oradea (Eng. Teodor Felix Koppelman), and the Mayor of the City of Oradea (Ilie Bolojan).

Fifteen papers were presented by historians and well-known researchers, such as Ladislau Gyémànt, Carol Iancu, György Haraszti, Viorel Faur, Liviu Rotman, Michael Shafir, Corneliu Crăciun, Waclaw Wierzbienec, Claudia Ursuțiu, Attila Gido, Raluca Moldovan and Gabriel Gherasim.

Some of the most important points of view were expressed by professors Ladislau Gyémànt and Carol Iancu in their speeches at the "opening" of the conference. Professor Ladislau Gyémànt considered that the conference and the publication of the proceedings would contribute "to imposing the *Centre for Judaic Studies in Oradea* on the general map of universal concerns of the kind"⁴⁶. Professor Carol Iancu from the University of Montpellier, France, agreed to the opinion and expressed his joy that "besides important centres in Bucharest, Cluj and Iasi, the *city of Oradea will turn into a centre for Judaic studies* due to the colleagues at the university"⁴⁷.

Thus, at least two remarkable historians suggested establishing a centre to study the Jews at the University of Oradea.

We shared the same opinion. In a very short time, we proceeded to make the needed preparations to reach this scientific objective respecting the rule of the law. Nevertheless, it is important that several professionals in the field of history reached the conclusion that a centre to research the history of the Jews was a must. It was one of the immediate consequences of the exchange of ideas relating to the role and usefulness of this historical reconsideration element.

The success of the first international event in Oradea focusing on the history of the Jews in Central Europe was encouraging to organise such events each year. Once again, on 4 and 5 November, the *second*

⁴⁶ *Situația evreilor din Europa Centrală la sfârșitul celui de-al doilea război mondial (1944-1945)*, coordinators Antonio Faur and Ladislau Gyémànt, Editura Universității din Oradea, 2011, p. 27.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 29.

edition of the international conference on the *Contribution of the Jews to Urban Development in Central Europe. Economy, Culture, Arts* was organised at the University of Oradea.

Eight "speeches" were delivered by representatives of the organising institutions and nineteen papers were presented. They were divided into three topics: 1. *Architecture, education, culture*; 2. *History, historiography, personalities*; 3. *Economy*⁴⁸. The works of some foreign (Professor Carol Iancu from „Paul Valery” University of Montpellier III, Professors Peter Kónya and Martin Javor from Slovakia, and Professor Dorottya Halász from Hungary) and Romanian (Professors Mircea Moldovan, Liviu Rotman, Viorel Faur, Sever Dumitrașcu and Aurel Chiriac) academics were remarkable. Particularly interesting was the extensive work belonging to Dr. Aurel Vainer (President of the F.C.E.R.) regarding the contribution of the Jews to the urban development of Romania.

There was also a *single initiative* materialised in the year 2011. Due to the editorial endeavours of Professors Antonio Faur (University of Oradea) and Ladislau Gyémánt („Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca), with his well-known readiness and generosity, Academician Ioan Aurel Pop, the Director of the Centre for Transylvanian Studies approved the publication of an issue of the *Transylvanian Review* dedicated to works on the history of the Jews focusing on the following topic: *Local and Universal in the Romanian Jewish Society and Culture (19th – 20 the Centuries)*⁴⁹. The history studies and articles on the Jews in Bihor belong to the following authors: Barbu Ștefănescu, Aurel Chiriac, Corneliu Crăciun, Antonio Faur, Ronald Hochhauser, Georgeta Daniela Marian, Radu Romînașu and Edith Bodo.

The year 2011 was significant in the historiography on the Jews in Central Europe and particularly in Crișana. There were the premises for

⁴⁸ See the volume comprising all texts (welcome speeches and papers): *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană în Europa Centrală (Economie, Cultură, Artă)*, coordinator and editor Antonio Faur, Universitatea din Oradea, 2011, 368 p.

⁴⁹ *Transylvanian Review*, vol. XX, 2011, Supplement No. 1, 196 p.

36 an organisational development to establish a scientific institution in the field, thus contributing to a more systemic and efficient research activity on all aspects relating to the past of the Jews in North-Western Romania laying stress on the dramatic experience of the Holocaust that has left permanent "traces" on the memory of the generations in Oradea. Thus, they become more sensitive to the tragic events in the history of the peoples due to rigorous knowledge and information.

ORGANISATION

Establishing a new research centre at the University of Oradea involved some legal actions we started on the 5th of August 2011, when we called a meeting to establish the "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews (an NGO working as a separate structure at the faculty) at the Faculty of History, Geography and International Relations. The meeting was held on the 25th of August 2011. At the meeting, three core documents for the functioning of the new institution were submitted for approval: 1. *Scientific strategy of the Centre*; 2. *Statutes*; 3. *Member list* comprising the leading body and the active members of the Centre.

As a Director of the History Department, I forwarded the *proposal to establish* the Research Centre at the meeting held on the 6th of September 2011. The department members agreed to the proposal. Consequently, I submitted all aforementioned documents to the Council of the Faculty of History, Geography and International Relations at the meeting held on the 8th of September 2011, requesting their approval. They were accompanied by other documents, such as the *Self-evaluation Report* of the members' activity.

The Senate discussed the proposal to establish the Centre at the meeting held on *the 28th of November 2011*. The proposal was unanimously approved.

Thus, the organisational process (started on the 5th of August 2011 and successfully closing on the 28th of November 2011) ended

with the adoption of the decision to establish the "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews as a regional importance scientific institution.

37

Other moments followed. Due to them, the public and the media were informed on the establishment of the structure and its role in recovering the history of the Jews in Oradea and Bihor, as well as in the north-western counties of Transylvania. Regarding these aspects, the documents of this volume comprise several items of information.

After so many organisational endeavours lasting for almost one year, we reached the conclusion that, in order to make the initiative known in its entirety (from the first event to its legal validation through the Internal Certification no. 18103 of 23/12/2011), we need to edit a book comprising most documents relating to the genesis of the "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews useful to those interested in knowing the past of the Jewish minority in our country.

1.

DOCUMENTELE DE CONSTITUIRE
A CENTRULUI DE CERCETARE
A ISTORIEI EVREILOR
“EVA HEYMAN”

THE ESTABLISHING DOCUMENTS OF
“EVA HEYMAN” RESEARCH CENTRE
ON JEWISH HISTORY

1.1. PROPUNERE

de înființare – în cadrul Universității din Oradea – a Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor “Eva Heyman”

Susținem această propunere cu următoarele argumente, pe care le considerăm importante:

1. Este necesară sincronizarea cu alte demersuri de această factură, pe care le-au realizat mai multe instituții universitare din țară. Menționăm faptul că în București funcționează Institutul Național pentru Studiarea Holocaustului, la Iași (ca o structură distinctă în cadrul Universității Al. I. Cuza) Centrul de Istoria Evreilor și Ebraistică, la Cluj-Napoca (în cadrul Universității „Babeș-Bolyai”) Institutul de Iudaistică și Istorie Evreiască „Dr. Moshe Carmilly”, la Bacău și Craiova, ca și la Arad (din 29 martie 2004, în cadrul Universității „Vasile Goldiș”).

În municipiul Oradea, deși comunitatea evreilor a avut o contribuție semnificativă la istoria orașului de pe Crișul Repede și actualmente este cea de-a doua (ca număr) din România, nu a fost lansată până acum o asemenea inițiativă, cu toate că ea era pe deplin justificată. Credem că a sosit momentul ca să concretizăm acest deziderat.

2. Orașul Oradea, ca și alte așezări importante din vestul României, și-au datorat – într-o mare măsură – dezvoltarea pe coordonatele modernității Comunității Evreiești, care a trăit și muncit în acestea. Un exemplu edificator este întregul județ Bihor, în care contribuția evreilor la istoria locală este evidentă, atât în peisajul urbanistic, cât și în finanțe, industrie, presă și arte. Aceste aspecte ale trecutului nu au constituit, decât incidental, teme ale investigației științifice. Prin urmare, se impune reconstituirea, de către profesioniști calificați, a rolului jucat de evrei în aceste domenii ale vieții societății. Unele dintre clădirile din partea centrală a orașului Oradea (strada

Republicii, principala axă a zonei istorice) au fost proiectate și realizate de arhitecți și antreprenori evrei.

3. În primăvara anului 1944, în partea de nord a județului Bihor (rămasă în Ungaria horthystă) locuiau peste 30.000 de evrei, aproape o treime din populația orașului fiind constituită din etnici evrei. Prin aplicarea măsurilor de ghetozare, de către autoritățile orădene și militarii germani, toți evreii menționați au fost aduși și concentrați de către jandarmi în cele două ghetouri din Oradea, după care, la sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie, au fost deportați cu trenurile, în lagărele de exterminare din Polonia, de la Auschwitz și Birkenau, majoritatea lor fiind gazați sau omorâți în alte moduri. S-au întors acasă mai puțin de 3000 de evrei, tragedia trăită de ei constituind o pagină neagră a istoriei umanității.

În Oradea, prin acțiunea de ghetozare a evreilor și, apoi, prin exterminarea lor, s-a produs un adevărat holocaust, faptă cumplită care, deși nu a avut precedent, trebuie cunoscută și recunoscută la dimensiunile ei catastrofice și, pentru aceasta, sunt indispensabile cercetări de durată, în fondurile arhivistice interne și externe. Pentru realizarea unui asemenea proiect – absolut reparatoriu, cel puțin în plan moral, a imensei nedreptăți care li s-a făcut unor locuitori pașnici – este nevoie de *crearea unei instituții autorizate, cu cercetători și mijloace de investigație și exprimare*. Una dintre acestea ar putea fi Centrul de cercetare istorică la care ne-am gândit, în ideea că ar funcționa ca un departament separat în cadrul Universității din Oradea și care ar oferi un cadru științific și de autoritate pentru ca această instituție să poată obține rezultatele scontate. Firește, se va avea în vedere stabilirea unor relații de colaborare cu Comunitatea Evreilor din Oradea, care ar putea oferi un sprijin considerabil activității de cercetare și valorificare a lucrărilor elaborate în cadrul Centrului.

4. Există potențial științific din care să se formeze corpul de cercetători ai Centrului, acesta fiind furnizat de tinerii doctori în istorie, unii dintre aceștia neavând locuri de muncă. Ca atare, o asemenea condiție, de o însemnătate evidentă, este pe deplin și urgent realizabilă.

5. În prima fază a activității sale, centrul poate să funcționeze numai cu un director și 2 cercetători științifici. Pe parcurs, în raport de mijloacele materiale pe care le va procura, numărul cercetătorilor poate fi sporit cu cel puțin două persoane care dovedesc preocupări serioase în ce privește istoria evreilor din vestul României.

Având în vedere aceste cerințe și posibilități, considerăm că există toate premisele pentru întemeierea la Oradea a *Centrului de cercetare a istoriei evreilor „Eva Heyman”* și avansăm conducerii Universității solicitarea de a-și exprima acordul pentru concretizarea acestei inițiative științifice, care va extinde câmpul investigației istoriografice pe un teren până acum nefrecventat, dar care are semnificații valorice incontestabile.

Oradea, 05.08. 2011

Prof. univ. dr. Antonio FAUR,
Director Departamentul de Istorie

1.2. PROCES VERBAL

al ședinței de constituire din – 25 august 2011, în sala „N. Iorga” a Departamentului de Istorie – a Centrului de cercetare a istoriei evreilor „Eva Heyman”, în cadrul Facultății de Istorie, Geografie și Relații Internaționale a Universității din Oradea.

La ședință sunt prezente cadre universitare ale Facultății de Istorie, Geografie și Relații Internaționale, care au preocupări în direcția cercetării istoriei evreilor, în relație cu istoria românilor și a altor popoare.

Domnul prof. univ. dr. Antonio Faur, în calitate de inițiator, deschide ședința, mulțumindu-le celor prezenți pentru faptul că sunt solidari cu el în ce privește înființarea și la Oradea a unui Centru de cercetare a istoriei evreilor, care să poarte numele „Evei Heyman”, una din victimele (de numai 13 ani) din Oradea ale Holocaustului. După aceasta prezintă *strategia* de activitate științifică a viitorului Centru, pe care o supune dezbaterii și aprobării.

După formularea unor aprecieri asupra strategiei Centrului, dl. prof. univ. dr. Antonio Faur o supune aprobării celor prezenți. Aceasta este aprobată în unanimitate.

Cel de-al doilea punct al ședinței îl constituie *statutul* de funcționare al Centrului, act fundamental, care este prezentat integral celor care participă la ședință. Sunt făcute toate precizările și oferite unele explicații (acolo unde acestea au fost solicitate), după care textul statutelor este supus aprobării. Și acest document este aprobat în unanimitate.

La finalul ședinței este propusă și aprobată lista cu membrii din conducerea Centrului (ai Consiliului de Onoare, ai Consiliului științific și ai conducerii executive: președinte – prof. univ. dr. Antonio Faur și secretar științific – lector univ. dr. Radu Romînașu).

Ședința se încheie cu decizia ca, după aprobarea acestor documente constitutive, să se procedeze, în continuare, conform legii, la efectuarea demersurilor de înființare a Centrului, ca departament distinct, în cadrul Facultății de Istorie, Geografie și Relații Internaționale.

45

Oradea, la 25 august 2011.

Prof. univ. dr. Antonio FAUR,
director
al Centrului de Cercetare a Istoriei
Evreilor „Eva Heyman”

Lector univ.dr. Radu ROMÎNAȘU
secretar științific
al Centrului de Cercetare a Istoriei
Evreilor „Eva Heyman”

1.3. STATUTUL

DE FUNCȚIONARE A CENTRULUI DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN” DIN CADRUL FACULTĂȚII DE ISTORIE, RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚELE POLITICE ȘI ȘTIINȚELE COMUNICĂRII A UNIVERSITĂȚII DIN ORADEA

I. *Prevederi generale*

1. Centrul de cercetare a istoriei evreilor constituie o structură distinctă (la nivel de departament) în cadrul Facultății de Istorie, Relații Internaționale, Științele Politice și Științele Comunicării, a Universității din Oradea.
2. Centrul funcționează pe baza prezentului statut și a altor prevederi legale (Carta Universitară, Regulamentul intern al Universității din Oradea și Legea Învățământului). El își autofinanțează (prin proiecte, sponsorizări și alte forme de procurare de fonduri) propriile activități științifice, editoriale, culturale, fiind o instituție non-profit.
3. Centrul dispune de propria șampilă, cu următorul text: „Centrul de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”.
4. Toate documentele cu caracter oficial ale Centrului vor conține acest element de identificare.
5. Centrul va funcționa pe o perioadă nedeterminată, cu începere de la data aprobării – de către Senatul Universității – a înființării acestuia.
6. Sediului Centrului se află în Municipiul Oradea, într-un spațiu oferit de Universitatea din Oradea.
7. Centrul poate înființa componente (sub formă de filiale) și în alte localități din nord-vestul României. Acestea nu au personalitate juridică.

II. *Obiectul de activitate :*

Reconstituirea istoriei comunităților evreiești din partea de nord-vest a țării, în toate componentele sale (de la evenimente și personalități, la creația cultural-artistică, economie, manifestări în plan religios), integrată însă în viața celor cu care evreii au conviețuit, pentru a remarca interferențele interetnice și contribuția reală a fiecărei etnii la viața societății în diferite perioade istorice.

III. *Modalități de realizare a acestor obiective:*

1. Efectuarea de cercetări sistematice și aprofundate cu privire la istoria evreilor din spațiul de referință, cu accent pe ultimele două secole, când comunitatea evreiască înregistrează progrese considerabile, dar se confruntă și cu Holocaustul.
2. Elaborarea, pe baza descoperirilor științifice realizate, a unor lucrări (cărți, studii și articole), care să fie publicate în volume independente sau în reviste (de specialitate și de cultură) din țară și din străinătate, precum și în ziare.
3. Editarea unui periodic propriu, intitulat *Studia Historica Judaica Crisiensis* (cu o apariție anuală), în care să fie puse în circulație științifică noile rezultate ale investigațiilor istoriografice pe tema istoriei evreilor, cu deosebire a celor din Bihor, Sălaj, Satu Mare și Maramureș.
4. Colaborarea cu profesorii de istorie din județele menționate, pentru o mai corectă și temeinică informare a acestora cu privire la realitățile istorice care au vizat viața evreilor, cu accent pe perioada de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.
5. Inițierea unor proiecte și programe de cercetare cu scopul obținerii de finanțări nerambursabile din partea unor instituții de stat și particulare, precum și a unor personalități din țară și străinătate, care să sprijine financiar activitatea de reconstituire a istoriei evreilor din spațiul amintit.
6. Realizarea de expoziții tematice având ca obiect contribuția evreilor la istoria regională, cercetarea istoriografică, viața

unor personalități și martiri evrei și alte aspecte, care să reflecte participarea comunităților evreiești la evoluția societății.

7. Colaborarea cu instituții și personalități din țară și din străinătate, în vederea realizării unor manifestări cultural-științifice de prestigiu și care au ca scop aducerea în actualitate a momentelor de certă semnificație a istoriei evreilor, cu deosebire a celor din județele nord-vestice ale țării.
8. Implicarea tineretului în acțiunile de cunoaștere a istoriei evreilor din nord-vestul țării în context național, în care și-au desfășurat activitatea.

IV. *Structura de conducere* a activității Centrului este formată din:

1. Consiliul de onoare *este format din 5-10 membri, personalități cu prestigiu recunoscut în domeniul cercetării istorice. El se pronunță în toate chestiunile legate de activitatea Centrului și garantează corecta desfășurare a acestuia.*
2. *Consiliul Științific este constituit din 5-10 membri, care sunt istorici și cercetători cu preocupări certe în ce privește reconstituirea istoriei evreilor din România, Europa și alte părți ale lumii. Ei sunt sprijinitori ai activităților editoriale ale Centrului și participă la toate acțiunile organizate de acesta. De asemenea, ei legitimează – sub raport științific – activitatea Centrului.*
3. *Directorul executiv reprezintă interesele Centrului în relațiile cu persoane fizice și juridice din țară și străinătate. Primul director executiv al Centrului este președintele Comisiei de organizare a acestuia, prof. univ. dr. Antonio Faur, membru al Departamentului de Istorie din cadrul Universității din Oradea. Directorul executiv stabilește sarcinile membrilor Centrului și controlează modul cum acestea sunt realizate. Este îndreptățit să facă modificări în structura organizatorică a Centrului și – sub raport financiar – are atribuții de ordonator de credite, în cazul procurării de fonduri prin activitățile*

acestua (contracte de sponsorizări, granturi, proiecte de cercetare, donații și alte modalități de obținere a veniturilor necesare Centrului, ca instituție non-profit). Este autorizat să semneze documentele cu caracter oficial emenate de la Centru, precum și cele de angajare a unor activități de finanțare a activităților acestuia. Va primi o retribuție lunară, în raport cu fondurile de care dispune Centrul.

- V. Din echipa de conducere a Centrului, alături de directorul executiv, face parte și *secretarul științific*. Membrii centrului pot fi istorici și cercetători ai trecutului locuitorilor evrei din părțile de nord-vest ale României (în relație permanentă cu istoria celorlalți locuitori din zonă), ca și din alte regiuni ale României și Europei, care se angajează să desfășoare activități de investigare, redactarea de lucrări și editarea de cărți și reviste. Numărul acestora va fi între 2-10 specialiști (mai ales tineri), în raport de planurile de activitate ale Centrului și de mijloacele de finanțare de care va dispune. Ei vor fi retribuiți pentru activitățile prestate, în funcție de posibilitățile financiare ale Centrului.

VI. Patrimoniul Centrului

1. Acesta se constituie din mijloace fixe și materiale de orice fel, pe care le va procura Centrul (prin achiziționare sau în urma unor donații din partea unor persoane fizice și juridice, de stat sau particulare), cum ar fi, de pildă, calculatoare, aparatele de filmat, copiatoarele etc. Toate aceste bunuri devin patrimoniul al Centrului, adică proprietatea acestuia. În eventualitatea că această instituție își va înceta activitatea, bunurile respective trec în proprietatea Universității din Oradea.

VII. Reglementări financiare

1. Veniturile Centrului provin din activitățile proprii (proiecte, granturi, editarea de cărți și reviste etc) și din sprijinul financiar – direct și permanent – pe care-l va acorda acestuia

Comunitatea Evreilor din Oradea și Federația Comunităților Evreiești din România. De asemenea, din sponsorizări și donații primite de la orice persoană și instituție din țară și străinătate, precum și din alte modalități legale (organizare de expoziții și conferințe, vânzări de tipărituri proprii, etc.).

2. Cheltuielile materiale și cele de personal se acoperă integral din veniturile realizate de Centru. Comunitatea Evreilor din Oradea va asigura o finanțare parțială a activităților (editarea de cărți, reviste, retribuții pentru directorul executiv și unii membri ai acestuia etc).
3. Universitatea din Oradea va beneficia de 10% cheltuieli de regie din veniturile obținute de centru din realizarea de proiecte și granturi.

VIII. *Personalul*

1. Membrii structurii de conducere a Centrului (Consiliul de Onoare, Consiliul Științific și directorul executiv) sunt validați, de către Senatul Universității din Oradea. Orice schimbare a acestora va fi supusă aprobării aceleiași instituții.
2. Membrii (cercetătorii) Centrului sunt selecționați și numiți de către directorul executiv, care le stabilește atribuțiile și formele de retribuție a muncii prestate.

IX. *Încetarea activității:*

În situația în care cinci ani consecutivi Centrul nu desfășoară activități de cercetare și valorificare (prin publicații, volume colective, conferințe, sesiuni etc.), Senatul Universității din Oradea decide încetarea activității acestuia și preluarea patrimoniului de care dispune.

X. Prezentului statut de funcționare se asociază, ca document important, tabelul cu membrii Consiliului de Onoare, ai Consiliului Științific și cu membrii executivi ai Centrului.

1. *Dispoziții finale și tranzitorii*

51

1. Acest statut de funcționare a Centrului se raportează, în permanență, la toate reglementările legale care vizează desfășurarea activităților sale. (*Hotărârea de guvern nr. 551/06.06. 2007* privind aprobarea criteriilor și standardelor de evaluare și atestare a capacității de a se desfășura activitatea de cercetare-dezvoltare de interes local; *Regulamentul SEAQ* al Universității din Oradea și *Regulamentul de organizare și desfășurare a activității de cercetare științifică la Universitatea din Oradea*).
2. În ce privește litigiile Centrului, care nu pot fi soluționate pe cale amiabilă, acestea sunt înaintate, spre rezolvare, prin intermediul Serviciului juridic al Universității din Oradea, instanțelor de judecată românești competente.

Înființarea Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman” și textul acestui statut au fost aprobate în ședința Senatului Universității din Oradea din data de 28 noiembrie 2011.

Director Centru,
Prof. univ.dr. Antonio FAUR

1.4. STRATEGIA ȘTIINȚIFICĂ

*a Centrului de cercetare a istoriei evreilor „Eva Heyman”
din cadrul Facultății de Istorie, Relații Internaționale, Științe
Politice și Științele Comunicării*

După realizarea tuturor demersurilor legale necesare pentru înființarea acestui centru de cercetare în cadrul Facultății de Istorie Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării, a Universității din Oradea, deci după intrarea sa în stare de funcționare se va proceda la concretizarea următoarei strategii de desfășurare a activităților menite să contribuie la concretizarea obiectivelor stabilite:

1. Organizarea unui sediu propriu de activitate, într-un spațiu oferit de Universitatea din Oradea.
2. Mobilarea și dotarea acestuia cu tehnică de lucru elementară (calculatoare, aparate de fotografiat, aparate de filmat, xeroxuri, telefoane etc.).
3. Efectuarea de cercetări bibliografice având ca tematică istoria evreilor din partea de nord-vest a României (Bihor, Sălaj, Satu Mare și Maramureș), în primul an de activitate (2011-2012) pentru elaborarea unei *bibliografii*, ca instrument elementar de informare științifică și ca bază a viitoarelor cercetări.
4. Cercetarea, în țară și străinătate, pentru depistarea de noi lucrări memorialistice și fonduri documentare, pentru extinderea câmpului de informații.
5. Realizarea, în fiecare an, a unei *conferințe internaționale* având ca problematică diverse aspecte din istoria evreilor, cu deosebire a celor din nord-vestul României (de-a lungul secolelor); publicarea volumului conferinței.

6. Participarea membrilor Centrului, cu lucrări originale despre trecutul evreilor, la conferințe și sesiuni științifice naționale și internaționale.
7. Susținerea de conferințe publice, organizarea de expoziții și alte manifestări culturale menite să facă cunoscute principalele aspecte ale istoriei evreilor.
8. Punerea unui accent special pe preocupările științifice care au ca obiect reactualizarea tragediei evreilor din Transilvania de Nord (cu prioritate, a celor din Oradea) în perioada Holocaustului.
9. Publicarea de cărți despre o asemenea problematică istorică.
10. Realizarea de contacte permanente cu alte instituții similare din țară și străinătate. Colaborarea cu unele din acestea la organizarea de manifestări științifice de anvergură și la editarea de cărți și volume independente de studii.
11. Propunerea de granturi și contracte științifice de cercetare, în vederea obținerii de fonduri, care să asigure o eficientă funcționare a Centrului.
12. Realizarea de demersuri menite să asigure o mai bună cunoaștere, de către elevi și studenți, a istoriei evreilor și, mai ales, a Holocaustului.

Prof. univ. dr. Antonio FAUR,
Director

1.5. STRUCTURA DE CONDUCERE

ȘI MEMBRII CENTRULUI DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”

I. Consiliul de Onoare:

1. Prof. univ. dr. Ioan Aurel POP, membru al Academiei Române și director al Centrului de Studii Transilvane din Cluj-Napoca
2. Prof. univ. dr. Carol IANCU – Universitatea „Paul Valéry” Montpellier (III) (Franța)
3. Prof. univ. dr. Nicolae BOCȘAN – prorector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
4. Dr. Aurel VAINER – deputat și președinte al Federației Comunităților Evreiești din România
5. Prof. univ. dr. Barbu ȘTEFĂNESCU – prorector al Universității din Oradea

II. Consiliul Științific:

1. Prof. univ. dr. Ladislau GYÉMANT – Universitatea „Babeș-Bolyai” și directorul Institutului de Iudaistică și Istorie Evreiască „Dr. Moshe Carmilly” din Cluj-Napoca
2. Prof. univ. dr. Viorel FAUR – Universitatea din Oradea
3. Prof. univ. dr. Aurel CHIRIAC – Universitatea din Oradea
4. Dr. Bujor DULGĂU – directorul Serviciului Județean Bihor al Arhivelor Naționale

III. Directorul executiv: prof. univ. dr. Antonio FAUR

IV. Membrii Centrului:

1. Lector. univ. dr. Radu ROMÎNAȘU – secretar științific, Universitatea din Oradea

2. Lect. univ. dr. Daniela MARIAN – Universitatea din Oradea 55
3. Drd. Hajnal TAVASZI– Universitatea din Oradea

V. Membri asociați :

1. Prof. univ. dr. Viorel FAUR – Universitatea din Oradea
2. Dr. Bujor DULGĂU – directorul Serviciului Județean Bihor al Arhivelor Naționale
3. Dr. Adrian DUME – lector asociat Universitatea din Oradea
4. Drd. Diana IANCU - doctorand Universitatea din Oradea

2.

MOMENTUL
INAUGURĂRII CENTRULUI
DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR
„EVA HEYMAN”

THE OPENING OF THE
“EVA HEYMAN” RESEARCH CENTRE
ON THE HISTORY OF THE JEWS

CUVINTE DE SALUT

DOMNULE RECTOR,
DOAMNELOR ȘI DOMNILOR PROFESORI,
CERCETĂTORI ȘI STUDENȚI

Cu nedisimulată emoție rostesc aceste cuvinte pe care le-aș dori „pietre de temelie” pentru destinul unei instituții științifice cu care s-a îmbogățit Universitatea din Oradea și peisajul spiritual orădean. Este vorba, după cum ați aflat, de înființarea Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”, prin aprobarea unanimă a Senatului Universității din Oradea, dată în ședința din 28 noiembrie 2011, pe baza documentelor legale incluse în dosarul cu actele de propunere, realizat de subsemnatul, ca inițiator al acestui demers pe cât de necesar, pe atât de important.

Suntem conștienți de faptul că sunt utile unele explicații cu privire la numele pe care l-am atribuit – și a fost acceptat – pentru noul Centru de cercetare. În România, funcționau – în acest moment – mai multe institute și centre de iudaistică și de cercetare a istoriei evreilor, mai concret în centre universitare ca București, Cluj-Napoca, Iași și Arad. Toate poartă numele unor personalități ecleziastice, politice sau filantropice provenite din rândul intelectualilor și întreprinzătorilor evrei. De asemenea, toate aceste personalități sunt de sex masculin, ceea ce ne-a îndemnat să reflectăm la posibilitatea de a avea în vedere, pentru Centrul de la Oradea, numele unei tinere evreice, cel al Evei Heyman, care s-a aflat în Oradea, în timpul evenimentelor din martie și până în iunie 1944, despre care ne-a lăsat mărturie inestimabile în cartea sa unică, intitulată: *Jurnalul meu* și apărută în mai multe limbi (maghiară, ebraică, engleză și română). Ea a trăit clipele terorii instaurate de autoritățile locale, atât prin deposedarea totală de bunuri a familiei sale, ca și a altor

evrei orădeni, tratarea jignitoare a acestora, înghesuirea lor în cele două ghetouri din oraș, condițiile de viață îngrozitoare din acestea, experiențele tragice de aici și, desigur, deportarea lor în lagărele morții din Polonia, unde și-a sfârșit și ea zilele, în perioada dinaintea eliberării din captivitatea nazistă.

Eleva Eva Heyman, care nu împlinise 14 ani, a înregistrat – cu o extraordinară acuitate – toate aceste realități aflate sub semnul Holocaustului, realizând unul din documentele originale despre aplicarea „Soluției finale” asupra evreilor bihoreni.

Prin acest *jurnal parțial de ghetou*, scris sub imperiul situației trăite, Eva Heyman a lăsat posterității, fără să-și propună așa ceva, una dintre cele mai valoroase surse documentare despre soarta evreilor din această parte a țării. El se situează, după părerea noastră, alături de cel al Annei Franck, care s-a bucurat de o largă popularizare și cunoaștere. Ne rămâne, ca datorie de conștiință, să acționăm, în primul rând, pentru difuzarea operei memorabile a Evei Heyman, marcată de o sinceritate incomparabilă și de o puritate impresionantă a sentimentelor.

Eva Heyman constituie, fără îndoială, un *simbol* al confruntării unei comunități ultragiutate cu o infernală mașinărie nazistă, de eliminare a evreilor europeni din istoria continentului. Ca atare, numele ei merită să fie înscris pe frontispiciul unei instituții care are ca scop descoperirea unor adevăruri dureroase din trecutul minorității evreiești din Bihor și județele nord-vestice ale țării (Sălaj, Satu-Mare și Maramureș).

Situându-ne în punctul de finalizare a demersurilor organizatorice, care înseamnă un început promițător, ne face o reală plăcere faptul de a aduce sincere mulțumiri tuturor celor care ne-au acordat sprijinul. Ne referim, mai ales, la dl. rector al Universității din Oradea, ca și la dl. Aurel Vainer, președintele F.C.E.R. și deputat în Parlamentul României, la domnul inginer Felix Kopelmann, președintele C.E.O., ca și la domnii profesori Carol Iancu, de la Universitatea din Montpellier, Ladislau Gyémánt de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Barbu Ștefănescu și Ioan Horga de la Universitatea din Oradea.

Fondarea acestui centru de cercetare, ca realizare științifică, își poate atinge țintele numai dacă în viitor activitatea acestuia va beneficia de același sprijin al universitarilor orădeni, ca și a instituțiilor comunitare evreiești din țară, cu care vor fi menținute contacte permanente.

61

Vă mulțumesc pentru atenție și urez Centrului, conform unui cunoscut dicton latin, „*Vivat, crescat, floreat !*”.

Prof. univ. dr. Antonio FAUR,
Directorul Centrului de Cercetare a
Istoriei Evreilor „Eva HEYMAN”

DOMNILOR COLEGI PROFESORI,
DRAGI OASPEȚI,

Astăzi Corpul profesoral al Universității noastre se bucură de faptul că participați, cu un interes evident, la acest eveniment științific care marchează momentul de introducere în spațiul universitar național și internațional a unui nou Centru de cercetare, cu numele simbolic de „Eva Heyman”, care va face investigații documentare cu privire la cele mai importante secvențe ale istoriei comunităților evreiești din partea de nord-vest a României. Înființarea unui asemenea factor de cercetare istoriografică are aici, la Oradea, câteva motivații speciale, și anume:

1. Necesitatea de a fi studiată temeinic, de către specialiști calificați și competenți, istoria minorităților, în speță a celei evreiești, care este prea puțin cunoscută și, ca atare, se impune înlăturarea unei asemenea lacune în activitatea de cercetare istoriografică românească;
2. În Oradea și județul Bihor, ca și în alte așezări din nord-vestul României, a trăit, creat și s-a afirmat o componentă numeroasă a etniei la care facem referiri, lăsând urme vizibile în istoria locurilor, cu deosebire în viața economică (industrială, financiară și comercială), ca și în cea culturală (editori de presă, scriitori, oameni de idei, arhitecți și alții), la dezvoltarea cărora și-au adus o contribuție de prim plan.

Având în vedere aceste realități, ca și altele la fel de importante, era de datoria noastră, în primul rând a universitarilor, ca să procedăm – chiar dacă tardiv – la înființarea unui Centru de cercetare care să recupereze din trecut paginile de istorie scrise de comunitățile evreiești, de ce la cele mai impunătoare (care s-au așezat pe direcția progresului general), până la cele tragice, petrecute la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, când peste treizeci de mii de evrei bihoreni au fost ghetoizați la Oradea și deportați, de către autoritățile horthyste, în lagărele morții din Polonia.

Este de apreciat că inițiativa organizării unui asemenea Centru de cercetare a aparținut unui tânăr istoric, cum de altfel era și firesc, mai concret domnului prof.univ.dr. Antonio Faur, pe care, în acest context științific, îl felicit și îl asigur de întregul sprijin, pentru ca activitatea noii instituții să fie cât mai eficientă și să se remarce într-un cadru mai larg, european.

Consider că se cuvin mulțumiri și unor lideri ai evreilor din România, cum este domnul dr. Aurel Vainer (președinte al Federației Comunităților Evreiești din România și deputat în Parlamentul României) și inginerul Felix Koppelman, președinte al Comunității Evreilor din Oradea, cu care s-a colaborat excelent până acum și suntem convinși, vom întări, în viitor, relațiile existente, deoarece avem un scop comun: *acela de a servi adevărul, așa cum a fost el*, cu elemente de bucurie și împlinire, dar și de încercări dramatice.

În final, mulțumesc tuturor celor care sunt prezeți, pentru că ne încurajează la fapte care să îmbogățească patrimoniul nostru științific și cultural.

Doresc Centrului de cercetare viață lungă, cu realizări cât mai importante.

Prof.univ.dr. Cornel ANTAL,
Rectorul Universității din Oradea

DOMNULE RECTOR,
DOMNULE PREȘEDINTE AL FEDERAȚIEI
COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA,
DOMNULE PREȘEDINTE AL COMUNITĂȚII
EVREILOR DIN ORADEA,
DOMNULE PROFESOR CAROL IANCU,
DOMNILOR DIRECTORI,

Importanța evenimentului la care participăm astăzi are o multiplă semnificație.

Una, din perspectiva Universității orădene, care-și întregeste lista centrelor de cercetare cu unul nou, care *vine să instituționalizeze o direcție de cercetare* deja experimentată cu succes cu prilejul a două Conferințe internaționale, care, dincolo de beneficiul schimbului de idei, au lăsat în urma lor două volume privind istoria unei comunități etnice și culturale cu contribuții majore la istoria Europei, a României, a orașului nostru. Prin conferințele organizate și, nu ne îndoim, prin cercetările și rezultatele lor promovate de Centrul de Cercetare a Evreilor „Eva Heyman”, Universitatea din Oradea va dobândi un plus de vizibilitate în planul cercetării interne și internaționale.

A doua semnificație majoră, este că înființarea acestui centru se constituie nu doar într-un demers științific important, ci și în unul de ordin moral. El are menirea de a înprospăta, prin intermediul scrisului istoric de calitate, memoria colectivă a concetățenilor noștri cu privire la existența glorioasă în istoria ultimelor secole a Oradiei a unei comunități evreiești demnă de tot respectul nostru prin spiritul civic, comunitar, pe care membrii săi l-au promovat. O comunitate pașnică, civilizată, constructivă, care a plasat Oradea pe o poziție modernă, chiar avangardistă, între orașele Europei Centrale, a căror insemne sunt atât de vizibile și astăzi. O comunitate brusc, tragic, destructurată de forțe anacronice, căreia nu i-au scăpat nici copiii, asemenea domnișoarei cu

chip angelic Eva Heyman, ce dă numele instituției pe care o inaugurăm acum.

Acest centru și cei care vor activa în cadrul său au datoria ca prin documentele, studiile și cărțile pe care le vor publica, să nu uite nici o clipă că istoria, ca disciplină științifică, a fost și este în continuare *Magister Vitae*, că trebuie să lumineze mințile cititorilor cu privire la demnitatea umană, pentru ca tragedii de acest fel să nu se mai repete.

O a treia semnificație ar fi aceea că *istoriografia orădeană face un necesar pas de racordare la o mișcare mai largă de idei și de inițiative* de înscriere într-un circuit al unor valori universale, de cercetare a istoriei evreilor, resimțită cu atât mai mult într-un oraș cu prezență istorică evreiască atât de importantă. Oradea ultimelor secole nu va fi înțeleasă corect de către istorici doar într-un dialog simplificat româno-maghiar, ea trebuie privită și în cheie evreiască.

Există, așadar, *premise importante* ce aruncă o robustă notă de optimism asupra Centrului și direcției sale de cercetare. Este mai întâi implicarea din ultimii ani a prof. Antonio Faur, a Departamentului de Istorie, a Facultății, a Rectoratului Universității. Prezența și cu această ocazie la Oradea a profesorului Carol Iancu, proaspăt *Doctor Honoris Causa* al Universității noastre, a directorilor a două prestigioase instituții de cercetare istorică din Oradea, dă certitudinea unei concentrări importante de forțe pe această direcție.

Sunt sigur că cercetarea istoriografică va primi, prin activitatea depusă în cadrul acestui Centru, ca și în cadrul Centrului de Studii Imperiale Oradea-Chișinău, acel plus de consistență necesar pentru reconsiderarea domeniului Istorie în clasamentele internaționale.

Îi felicit pe toți cei implicați și doresc succes noii instituții.

Prof. univ.dr. Barbu ȘTEFĂNESCU,
Prorectorul Universității din Oradea

STIMATE DOMNULE RECTOR CORNEL ANTAL,
STIMATE DOMNULE PREȘEDINTE FELIX
KOPPELMANN,
STIMATE DOMNULE RABIN ABRAHAM
EHRENFELD,
DRAGI COLEGI ȘI DRAGI STUDENȚI,
ONORATĂ ASISTENȚĂ,

Îmi este agreabil să felicit Senatul Universității din Oradea care a aprobat înființarea "*Centrului de cercetare a istoriei evreilor Eva Heyman*", propus de un grup de tineri istorici de la Departamentul de Istorie, printre care profesorul Antonio Faurm directorul noului Centru. De fapt, nu este vorba doar de agrearea unei simple propuneri, ci de recunoașterea unor eforturi constante care de câțiva ani s-au manifestat printr-o serie de cercetări în arhive, prin publicații și prin organizarea a două conferințe internaționale dedicate istoriei evreilor: "*Situația evreilor din Europa Centrală la sfârșitul celui de-al doilea război mondial (1944-1945)*" (19-20 noiembrie 2010) și "*Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană în Europa centrală (economie, cultura și artă)*" (4-5 noiembrie 2011). Dacă aceste eforturi sunt încununate de succes prin inaugurarea Centrului, este indubitabil că acesta răspunde unei necesități științifice și morale. Într-adevăr, cercetarea istoriei evreilor, veritabil tabu în perioada României comuniste, a fost mult timp ocultată, iar atunci când ea a fost abordată chiar parțial, a fost adesea denaturată și deformată.

Studierea științifică a istoriei evreilor, veritabil *desideratum*, a putut în sfârșit să se dezvolte liber după răsturnările din anul 1989, acompaniată de crearea unor structuri administrative adecvate consacrate studiilor iudaice. Prima realizare, "Institutul de ebraistică și istorie evreiască Dr. Moshe Carmilly" la Universitatea Babes-Bolyai din Cluj, datează din anul 1990, datorită inițiativei profesorului

Andrei Marga. Au urmat altele două: "Centrul Goldstein Goren pentru studii ebraice" la Universitatea București în 1998, și recent, în 2010, "Centrul de Istorie a Evreilor și Ebraistică Dr. Alexandru Șafran" la Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași (revista *Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae* fiind lansată deja în 1996).

Am putut participa în decursul anilor, la diferitele manifestări ale acestor instituții. Iată că acum mi se oferă ocazia și șansa de a colabora cu noul "Centru de cercetare a istoriei evreilor Eva Heyman" al Universității din Oradea, căreia sunt mândru a-i aparține.

Investiția mea personală în activitățile noului Centru, ca și cea a colegilor fondatori, se datorează fără îndoială și faptului că el reprezintă o "reparație" morală, un omagiu adus memoriei unei comunități nimicite în imensa ei majoritate în tragedia Șoahului, la Auschwitz. Trebuie să fim recunoscători fondatorilor pentru alegerea simbolică a denumirii noului Centru: Eva Heyman, o adolescentă martiră, care ne-a lăsat o mărturie zguduitoare a măsurilor antisemite, a ghetozării evreilor orădeni înaintea "evacuării" spre lagărul de exterminare nazist din Polonia.

Nu trebuie să uităm că această comunitate care număra peste 25.000 de suflete, o treime din populația Oradei, a constituit una din cele mai importante metropole evreiești ale Vechiului Continent înaintea celui de-al Doilea Război mondial. Ea a adus o contribuție decisivă la dezvoltarea acestui frumos oraș și, în același timp, ea a reprezentat un puternic focar de cultură pe harta iudaismului european. Astăzi comunitatea evreiască din Oradea, deși constituită din mai puțin de 800 de membri (fiind, totuși, a doua comunitate din România din punct de vedere demografic), s-a făcut cunoscută prin vitalitate și generozitate. Ea și-a exprimat solidaritatea prin sprijinul acordat celor două conferințe internaționale care au avut loc în 2010 și 2011. Sunt convins că noul Centru "Eva Heyman" va putea continua să beneficieze de ajutorul ei efectiv, grație implicării dinamicii său președinte Felix Koppelman, cât și a președintelui Federației Comunităților Evreiești din România, Dr. Aurel Vainer.

ONORATĂ ASISTENȚĂ,

Apropo de renașterea studiilor iudaice în Franța, reputatul istoric evreu american Salo Wittmayer Baron, menționându-l pe Marele Rabin al Franței Maurice Liber, scria: "Îmi amintesc, cu ocazia unui voiaj la Paris în mai 1946, că mă plimbam cu el într-un parc care altădată fusese superb și care se afla atunci într-o stare lamentabilă. Amândoi deploram sentimentul de deznădejde care domina printre evrei, în acele vremuri când s-a descoperit dimensiunea Holocaustului. Multor evrei le era teamă de sfârșitul iudaismului european. Respingând această ipoteză, Liber a replicat printr-o întrebare reconfortantă: "Ce ar fi spus doi evrei care s-ar fi plimbat prin Paris în 1350, după ravagiile ciumei negre, apropo de iudaismul european? Cel mai mare progres nu a fost oare acela care s-a produs în secolele următoare?"

În 1946, marele rabin Maurice Liber avea dreptate să parieze pe viitor, în ciuda tragediei Șoahului. O jumătate de secol mai târziu, răspunsul este în mâna unei tinere generații de cercetători care fac din studiul istoriei evreilor un obiectiv științific privilegiat.

Astăzi putem constata același lucru aici la Oradea, unde comunitatea evreiască a renăscut și unde noul Centru de istorie evreiască de la Universitate aduce un răspuns unei considerabile prezențe culturale seculare, iar noua generație de istorici vor dezvolta cercetările lor ținând seama de acest imperativ care a stat la baza operei istoricului Jules Isaac: *Super omnia veritas*. Acest istoric, autorul celebrei lucrări *Jésus et Israel*, a scris următoarea frază răscolitoare: "a se declara creștin și antisemit înseamnă a lega insulta cu venerația". Iată de ce, el a stigmatizat cu vigoare "sistemul de înjosire" a evreilor de către Biserica și statul medieval, a denunțat "învățământul disprețului" și a propus înlocuirea lui cu un "învățământ al stimei".

Rolul noului Centru este nu numai de a face cunoscută istoria evreilor într-o perspectivă a stimei și a respectului, dar și de a valoriza patrimoniul evreilor orădeni și bihoreni care face parte din patrimoniul României.

Am plăcerea să vă anunț că voi completa biblioteca Centrului "Eva Heyman", cu noi trimiteri de volume în limba franceză, iar cercetările consacrate diferitelor aspecte ale istoriei și civilizației evreilor, vor putea fi încurajate de mine personal și de Centrul de cercetare interdisciplinară în Științele Umanistice de la Universitatea Paul Valéry din Montpellier.

69

Prof. univ. dr. Carol IANCU,
Université Paul-Valéry Montpellier 3
Directeur d'études au Centre de Recherches Interdisciplinaires en
Sciences Humaines et Sociales de l'Université Paul-Valéry Montpellier 3
Directeur de l'Ecole des hautes Etudes du Judaïsme de France
Docteur *honoris causa* de l'Université d'Oradea

DOMNULE RECTOR,
DOMNILOR COLEGI,
DOAMNELOR ȘI DOMNILOR,

Așa cum este firesc, și eu salut apariția acestui centru de cercetare a istoriei evreilor în cadrul Universității Oradea. Și subliniez acest lucru, pentru că se dovedește, sigur, și prin alte inițiative, că universitatea noastră este deschisă spre o problematică diversă și încearcă să ofere tot ceea ce realizează sub semnul obiectivității, pentru că, până la urmă, acest centru de istorie, așa cum spunea dl. rector și dl. prorector Ștefănescu, de asemenea, are rostul de a recupera, de a repune în drepturi o comunitate, care a avut un rol foarte important în dezvoltarea modernă a Oradei și nu numai.

De altfel, dacă aș sublinia importanța acestui centru ar trebui să aduc în atenție în primul și în primul rând, faptul că, de-a lungul secolului al XX-lea, până spre sfârșitul acestuia, știm foarte bine că lumea evreilor era marginalizată, fie că ne referim la ea înainte de 1919, în Imperiul Austro-Ungar, fie că ne referim la existența lor ulterioară, prezența lor a fost minimalizată, din diverse motive, care țin mai mult de orgolii, decât de adevărul istoric.

De aceea, cred eu, unul din scopurile acestui centru va fi de demonstra ce înseamnă, pe de o parte, respectul față de celălalt, pe de altă parte ce înseamnă să studiezi cu profesionalism o realitate care, așa cum s-a spus aici, își are dreptul de a fi cunoscută așa cum a fost ea, prin contribuția comunității evreilor, prin prezența acestora într-o viață cotidiană care a fost marcată de lumea evreilor.

Aș mai spune că acest centru care, iată, s-a născut în decembrie 2011 (văd certificatul de atestare internă), de fapt vine alături de ceea ce se numește Muzeul de istorie al evreilor, o realitate care va contribui, până la urmă, la confirmarea faptului că în Oradea lumea aceasta a evreilor nu numai că a existat, dar trebuie să existe și în continuare, prin mărturiile care le vom oferi și noi în acest muzeu.

Muzeul va colabora, fără îndoială, cu Centrul de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”, dar ceea ce vreau să spun, în încheiere, este că dl. Antonio Faur, prin încăpățânarea (în sens pozitiv), de care a dat dovadă în realizarea acestui centru, de fapt demonstrează că aici, la Universitate, în cadrul Facultății de Istorie și Relații Internaționale există un colectiv deschis spre a face cercetare fundamentală de bună calitate.

71

Vă mulțumesc!

Prof. univ.dr. Aurel CHIRIAC,
Directorul Muzeului Țării Crișurilor Oradea

DOMNULE RECTOR,
DOMNILOR PROFESORI ȘI STUDENȚI,
STIMAȚI INVITAȚI,

Am convingerea că ziua de astăzi se va înscrie în istoria contemporană a evreilor din Oradea și Județul Bihor prin semnificația ei specială, adică prin faptul că – prin demersul Universității din Oradea – debutează, într-o manieră exemplară, o nouă instituție științifică, de certă însemnătate, care se va ocupa cu cercetarea istoriei evreilor din partea de nord-vest a României de astăzi. Centrul de cercetare a istoriei evreilor, căruia i s-a dat, în mod sensibil și inspirat, numele de Eva Heyman, va contribui, nu ne îndoim, la restituirea unor pagini memorabile din trecutul unei minorități ale cărei fapte sunt evidente și în zilele noastre.

Ne aflăm, distinși participanți la acest eveniment, în fața unei necesare și justificate acțiuni de natură cultural-științifică, menită să elimine o lacună din istoriografia regională și să recupereze din timp acele elemente perene din care s-a configurat destinul minorității evreiești din aceste părți, alături de cel al locuitorilor români, maghiari, germani și de alte naționalități.

Principala rațiune a noului centru de cercetare, care constituie o realizare importantă a Universității din Oradea, va fi aceea de a investiga în arhivele existente (ale instituțiilor statului și cele particulare) documente în temeiul cărora să poată fi reconstituite aspectele reprezentative ale istoriei unei comunități active, sub raport economic, cultural și artistic.

Firește, se va pune accentul pe modalitățile de informare a celor interesați cu privire la rezultatele acestui travaliu științific. Una dintre ele a și fost aplicată, cu un real succes, și de către Departamentul de Istorie, prin cele două conferințe internaționale (din anii precedenți: 2010 și 2011) pe teme de istoria evreilor, al căror principal organizator a fost prof. univ. dr. Antonio Faur, actualul director al Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”. Folosim și acest prilej, pentru a-i adresa

sincere mulțumiri pentru efortul dezinteresat și stăruința cu care s-a devotat acestei inițiative, de a crea aici, la Oradea, într-un loc cu deosebire potrivit, cu sprijinul altor universitari și cercetători din țară și străinătate, un factor de reconsiderare a trecutului Comunității Evreilor din Oradea, dar și al altora, din zona de nord-vest a României și din alte spații ale Europei Centrale.

Trebuie să recunoaștem că, față de situația anterioară (când s-a scris numai incidental despre tragedia evreilor bihoreni din vara anului 1944 și mai mult despre implicarea lor în activități edilitare), ne aflăm într-un moment decisiv, care, credem noi, va determina o preocupare constantă și eficientă pentru această problemă istorică.

Luând în considerare o asemenea realitate, urăm Centrului o viață lungă și o existență rodnică, în beneficiul științei istorice și al Universității, asigurându-i, totodată, pe membrii acestuia de întregul și permanentul sprijin al Comunității Evreilor din Oradea.

Fie ca aceste clipe de emoție și optimism să marcheze un debut de bună amintire a noii instituții științifice, ca parte componentă a Universității, pe care o apreciem și respectăm, așa cum, de altfel, se cuvine.

6 Februarie 2012, ora 11

Vă mulțumesc,
Felix KOPPELMAN,
Președintele Comunității Evreilor din Oradea

DOAMNELOR ȘI DOMNILOR,

Permiteți-mi să spun câteva cuvinte la această frumoasă manifestare de inaugurare a Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”. Din capul locului țin să-i mulțumesc domnului prorector Barbu Ștefănescu pentru faptul că a certificat instituția noastră ca centru de cercetare.

Aș dori să vă informez că Serviciul Județean Bihor al Arhivelor Naționale are o minimă experiență în domeniul înregistrării documentelor referitoare la Comunitatea Evreiască din județul Bihor în sensul că, în anul 2006, la 3 iulie, s-a încheiat un acord de colaborare între Arhivele Naționale și Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite, pentru depistarea și copierea a circa 300.000 de documente (din perioada 1920-1947), obligație care revenea părții române. Într-un act adițional s-a extins perioada de investigație, până în anul 1975. În cadrul acestui program de cooperare cu Muzeul Holocaustului, din județul Bihor au fost trimise la București un număr important de inventare și circa 15.000 de documente, în vederea copierii acestora.

Aș dori să informez Centrul care-și va începe activitatea în perioada următoare, că avem informații foarte importante cu privire la Comunitatea Evreilor din Bihor, mai ales din Oradea, într-o serie de fonduri arhivistice, cum ar fi cele de natură administrativă (fondul Prefectura Județului Bihor, Primăria Municipiului Oradea, Primăria orașului Salonta, Primăria orașului Marghita) sau fonduri polițienești: Chestura Poliției Oradea, Legiunea de Jandarmi Bihor, Inspectoratul de Jandarmi Oradea, Inspectoratul Poliției Generale a Județului Bihor. De asemenea, informații de mare preț găsim în colecția registrelor de Stare Civilă. Avem vreo 20-25 de registre de stare civilă, pentru cultul mozaic ortodox și neolog (între 1840-1950).

Avem, de asemenea, o colecție de ziare foarte importantă și cu informații diverse referitoare la contribuția comunității evreiești la

înflorirea economică a județului și Oradiei, în special. Din păcate, pentru perioada medievală informații sunt mult mai puține. De ce ? Pe de o parte, pentru că, în 1660, când turcii au ocupat cetatea Oradea, au incendiat arhiva păstrată în cetate, de către Capitlul Episcopiei Romano-Catolice, iar pe de altă parte, ca o perioadă de referință aș aminti primul recensământ oficial din Imperiul Habsburgic, din timpul împăratului Iosif al II-lea, dar documentele acestui recensământ au fost arse, în mod public, în 1790, pe malul Crișului, în fața bisericii reformate, din ordinul vice-comitetului comitatului Satu Mare.

Evreii s-au bucurat de anumite libertăți și privilegii prin patenta de libertate religioasă din octombrie 1781 și, ca urmare, în scurtă vreme, 46 de familii de evrei s-au putut muta în cartierul Subcetate, cu forme legale, pentru că știm că, în Evul Mediu, ei desfășurau activități comerciale, dar seara trebuiau să părăsească orașele și târgurile.

Prezența evreilor în Comitatul Bihor poate fi încadrată cronologic în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și chestiunea poate fi corelată cu faptul că regele Bela al IV-lea, după invazia dezastruoasă a tătaromongolilor din 1241, a încurajat negustorii evrei, în ideea de refacere economică a regatului.

Deci, material există, domnule director! Trebuie să punem în valoare forțele de care dispunem. Și eu am aici doi cercetători de nădejde, doctori în istorie și puteți conta pe colaborarea Arhivelor Naționale – Serviciul Județean Bihor.

În urmă cu vreo doi ani, la o manifestare, un simpozion comemorativ dedicat Dictatului de la Viena, m-am încumetat și eu să scriu 2-3 pagini despre ghetoul din Oradea, în viziunea autorităților maghiare. Deci, am avut în vedere documentele din fondurile primăriei Municipiului Oradea și presa timpului.

Vă doresc mult succes !

Dr. Bujorel DULGĂU,
Directorul Arhivelor Naționale- Serviciul Județean Bihor

WELCOMING REMARKS

77

MR. RECTOR,
LADIES AND GENTLEMEN PROFESSORS,
RESEARCHERS AND STUDENTS

I am thrilled to utter these words that I wish to be the "foundation" of the destiny of a scientific institution enriching the University of Oradea and the spiritual life of Oradea. As you have heard, I am talking about the establishment of the "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews after the unanimous approval of the Senate of the University of Oradea on 28 November 2011 based on the legal documents submitted by me as an initiator of this action that is both necessary and important.

We are aware that some explanations regarding the accepted name of the new research centre are needed. At the time, Romania had several institutes and centres focusing on Judaic studies and the research on the history of the Jews in cities such as Bucharest, Cluj-Napoca, Iasi and Arad. They all bear the names of ecclesiastic, political, or philanthropic personalities from amongst the Jewish intellectuals and entrepreneurs. They all bear male names, which has made us ponder on the opportunity of considering the name of a young Jewish woman, Eva Heyman, for the name of our centre. Eva Heyman was in Oradea during the events occurring from March to June 1944. She left invaluable testimonies in her single book entitled *My Diary*. The book was published in several languages: Hungarian, Hebrew, English, and Romanian. She witnessed the terror of local authorities when her family, just like many others from Oradea, was completely disowned, the offensive treatment of the oppressors, the crowding in the two city ghettos, the terrible living conditions, the tragic experiences and the deportation to the death camps in Poland, where she died before the liberation from the Nazi captivity.

The pupil Eva Heyman was not yet 14 years old at the time. She recorded all the facts under the sign of the Holocaust with great accuracy thus drawing up one of the original documents on the enforcement of the "final solution" against the Jews from Bihor. Due to this partial ghetto diary written under the circumstances, Eva Heyman left one of the most valuable documents on the fate of the Jews in this part of the country without intending it. We can consider it similar to that of Anne Franck's, a book that is largely known and appreciated. We rely on our conscience to disseminate the remarkable work of Eva Heyman due to its unprecedented sincerity and impressive purity of feelings. Undoubtedly, Eva Heyman is a *symbol* of the confrontation of a community abused by the infernal Nazi machinery meant to eliminate the European Jews from the history of the continent. Thus, her name deserves to be carved on the frontispiece of an institution aiming at uncovering painful truths in the past of the Jewish minority from Bihor and the north-western counties in Romania (Sălaj, Satu-Mare and Maramureş).

At the end of the organisational endeavours showing a promising beginning, we have great pleasure to thank all of you who have supported us. We particularly refer to the Rector of the University of Oradea and Mr. Aurel Vainer, President of the F.C.E.R. and Deputy in the Romanian Parliament, Eng. Felix Koppelman, President of the C.E.O., and Professors Carol Iancu, from the University of Montpellier, Ladislau Gyémánt from the "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca, Barbu Ştefănescu and Ioan Horga from the University of Oradea.

Founding this research centre as a scientific accomplishment can only reach its objectives if its activity enjoys the same spirit of the academics from Oradea and the Jewish community institutions in the country, with which we will be in permanent contact.

Thank you for your attention. According to a well-known Latin motto, allow me to wish the Centre, "Vivat, crescat, floreat !".

Prof. Dr. Antonio FAUR,
Director of the "Eva Heyman" Research Centre
on the History of the Jews

DEAR PROFESSORS,
DEAR GUESTS,

Today, the academic staff at our university is happy to welcome you as participants interested in this scientific event marking the introduction of a new research centre in the national and international academic field, a centre bearing the symbolic name "Eva Heyman". The centre aims at researching the most important moments in the history of the Jewish communities in North-Western Romania. The establishment of such a structure for historiographic research in Oradea was decided on some special grounds, such as:

1. The need for a thorough study of the history of minorities, particularly the Jewish minority, by qualified and competent specialists. As their history is less known, we have to fill that gap in the Romanian historiographic research;
2. In Oradea and the County of Bihor, as well as other settlements in North-Western Romania, an important number of representatives of this ethnies lived, created and stood out, thus leaving visible traces in the history of the places, particularly in the economic (industrial, financial and commercial) and cultural (press editors, writers, men of ideas, architects, and so on) life, thus making a great contribution to their development.

Considering these realities, besides others as important, it is our duty first as academics, to proceed to a belated establishment of a research centre to recover the pages of history written by the Jewish communities, from the most impressive ones (for general progress) to the tragic ones at the end of the Second World War, when over thirty thousand Jews from Bihor were sent to ghettos in Oradea, then were deported to the death camps in Poland by the Horthyst authorities.

We have to appreciate that the initiative of setting up this research centre belonged to a young historian, that is, Prof. Dr. Antonio Faur. I would like to use this opportunity to congratulate and assure him of my full support to make the activity of the new institution efficient and stand out on the European level.

I think we should thank some leaders of the Jewish in Romania, such as Dr. Aurel Vainer (President of the Federation of Jewish Communities in Romania and Deputy in the Romanian Parliament) and Engineer Felix Koppelman, President of the Jewish Community in Oradea, with whom we have had a great collaboration. We are convinced that we will strengthen the already existing relations, considering that we have a common aim: *serving the truth as it was*, with moments of joy and achievement, as well as dramatic events.

Finally, I would like to thank all those present for encouraging us to act with the aim of enriching our scientific and cultural patrimony.

I wish the new research centre a long and fruitful activity.

Prof. Dr. Cornel ANTAL,
Rector of the University of Oradea

MR. RECTOR,
MR. PRESIDENT OF THE FEDERATION OF JEWISH
COMMUNITIES IN ROMANIA,
MR. PRESIDENT OF THE JEWISH COMMUNITY IN
ORADEA,
MR. PROFESSOR CAROL IANCU,
DIRECTORS,

The importance of the event to which we participate today has a great significance.

As far as the University of Oradea is concerned, it acquires one more centre to the list of research centres *institutionalising a research direction* that has already been successfully experienced in two international conferences. Beyond the beneficial exchange of ideas, the result was represented by two volumes on the history of an ethnic and cultural community with major contributions to the history of our city, of Europe, and Romania. Due to the conferences, the research and its results as promoted by "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews, the University of Oradea will further acquire visibility on the level of national and international research.

The second major significance is that the establishment of this centre is not only a scientific initiative, but also a moral one. It is meant to refresh through quality historical writing the collective memory of our fellow countrymen regarding the glorious existence of a Jewish community worth of our respect due to its civic and community spirit promoted by its members over the last centuries. It is a peaceful, civilised and constructive community placing Oradea on a modern, even cutting-edge, position amongst the cities in Central Europe. Oradea still bears its visible traces to this day. It is a community suddenly and tragically unstructured by anachronistic forces that not even children could

escape, such as the young angle like Eva Heyman, whose name has been taken by the institution we are opening today.

The centre and its members have the duty to never forget that history as a science has been and will always be a *Magister Vitae* through the documents, studies and books to be published. It has to enlighten the mind of the reader on human dignity, so that such tragedies may not be repeated.

The third significance is that the *historiography in Oradea takes the necessary step to connect to a broader movement of ideas and initiatives* to subscribe to a circuit of universal values and research on the history of the Jews sensed even more in a city with such an important Jewish presence. The Oradea of the past centuries will only be correctly perceived by historians in a simplified Romanian – Hungarian dialogue and from a Jewish perspective.

Thus, we have *important premises* shedding optimism on the centre and its main research aims. First, it is the involvement of Prof. Antonio Faur from the History Department, of the faculty and the Rector's office at the university. The presence of Professor Carol Iancu, who has recently become *Doctor Honoris Causa* at the University of Oradea, and of the directors of two renowned historical research institutions in Oradea provides the certainty of important concerting forces in this direction.

I am convinced that historiographic research will acquire further consistency to reconsider History in international classifications due to the activities of this centre and of the Oradea-Chisinau Imperial Studies Centre.

I congratulate all people involved in the activities of centre and success in all their endeavours.

Prof. Dr. Barbu ȘTEFĂNESCU
Vice-Rector at the University of Oradea

MR. RECTOR CORNEL ANTAL,
MR. PRESIDENT FELIX KOPPELMANN,
MR. RABBI ABRAHAM EHRENFELD,
DEAR COLLEAGUES AND STUDENTS,
HONOURABLE AUDIENCE,

I have great pleasure to congratulate the Senate of the University of Oradea on the approval of the establishment of the "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews as submitted by a group of young historians at the History Department, such as Professor Antonio Faur, the Director of the Centre. In fact, it is not only about agreeing to a mere proposal, but about acknowledging steady endeavours as expressed by research in the archives, by publications and by organising two international conferences dedicated to the history of the Jews: "Situation of the Jews in Central Europe at the End of the Second World War (1944-1945)" (19-20 November 2010) and "The Contribution of the Jews to Urban Development in Central Europe. Economy, Culture, Arts" (4-5 November 2011). If these endeavours are successful due to the opening of the Centre, the latter undoubtedly responds to a scientific and moral need. Indeed, the research on the history of the Jews was a taboo in the communist Romania and therefore it was hidden for a long time. Even when partly approached, it was often misrepresented and distorted.

As a genuine *desideratum*, the scientific study of the history of the Jews could finally freely develop after the changes occurring in 1989 and was accompanied by the establishment of appropriate administrative structures dedicated to Judaic studies. The first achievement, "Dr. Moshe Carmilly" Institute of Judaism and Jewish History at the Babes-Bolyai University of Cluj dates back to 1990 and was the initiative of Professor Andrei Marga. Two others followed: "Goldstein Goren" Centre for Hebrew Studies at the University of Bucharest in 1998 and recently, in 2010, "Dr. Alexandru Şafran" Centre of History of the Jews

84 and Hebrewism at Alexandru Ioan Cuza University of Iasi (the journal *Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae* had already been released in 1996).

Throughout the years, I could participate to different events organised by these institutions. Now, I have the opportunity to collaborate with the new "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews at the University of Oradea and I am proud to be a member of this centre.

My personal investment in the activities of the new centre as that of my founding colleagues is undoubtedly due to the fact that it stands for moral "damages", a tribute to the memory of a community destroyed to a great extent by the tragedy of Shoah at Auschwitz. We have to be grateful to the founders for the symbolic denomination of the new centre: Eva Heyman, a martyr teenager who has left a troubling testimonial on the anti-Semite measures and on sending the Jews from Oradea to ghettos before "evacuating" them to the Nazi extermination camp in Poland. We should not forget that this community counting over 25,000 people and representing one third of the population of Oradea was one of the most important Jewish metropolis on the Old Continent before WWII. It made a determining contribution to the development of this beautiful city and also stood out as a cultural centre on the map of the European Judaism. Today, the Jewish community counts less than 800 members (yet, it is the second community in Romania from a demographic point of view), but stands out due to its vitality and generosity. It has expressed its solidarity through the support granted to the two international conferences held in 2010 and 2011. I am convinced that the new Eva Heyman Centre will continue to benefit from the Jewish community support due to the involvement of its dynamic President Felix Koppelman and of the President of the Federation of the Jewish Communities in Romania, Dr. Aurel Vainer.

HONOURABLE AUDIENCE,

Speaking of the revival of Judaic studies in France, the well-known American Jewish historian Salo Wittmayer Baron mentioned the Great

Rabbi of France Maurice Liber when maintaining: "I remember that during a trip to Paris in May 1946, I was walking in a park that used to be gorgeous, but then it was in a very poor state. We both felt sorry for the feeling of despair dominating the Jews when they discovered the real dimension of the Holocaust. Many Jews were fearing the end of the European Judaism. Rejecting this hypothesis, Liber replied with a comforting question: 'What would two Jews say about the European Judaism while walking in Paris in 1350, after the havoc of the plague? Is it not true that the greatest progress happened during the following centuries?'"

In 1946, the Great Rabbi Maurice Liber was right to bet on the future despite the tragedy of the Shoah. Half a century later, the answer is in the hand of a young generation of researchers turning the study of the history of the Jews into a privileged scientific objective.

Today, we can see the same thing here, in Oradea, where the Jewish community has revived and where the centre on the Jewish history at the university gives an answer to a considerable secular cultural presence, and where the new generation of historians will develop their research considering the need lying at the basis of the work belonging to the historian Jules Isaac: *Super omnia veritas*. The historian, author of the famous work entitled *Jésus et Israël*, wrote the following moving sentence: "declaring oneself Christian and anti-Semite at the same time is relating insult to worship". That is why he vigorously stigmatised the "lowering system" of the Jews by the Church and the mediaeval state. He denounced the "education of despise" and suggested to replace it with the "education of consideration".

The role of the new centre is not only to make the history of the Jews known from the perspective of consideration and respect, but also to capitalise the patrimony of the Jews in Oradea and Bihor, which belongs to the patrimony of Romania.

I have great pleasure to inform you that I will complete the library of the Eva Heyman Centre with new volumes in French. The research

86 focusing on different aspects of the history and civilisation of the Jews can be encouraged both by me and the Centre for Interdisciplinary Research in Humanities at the University Paul Valéry of Montpellier.

Prof. Dr. Carol IANCU

University Paul-Valéry Montpellier 3

Director of Studies at the Centre for Interdisciplinary Research in
Humanities and Social Sciences at the University Paul-Valéry
Montpellier 3

Director of the School of Judaic Studies of France

Doctor honoris causa *at the University of Oradea*

MR. RECTOR,
LADIES AND GENTLEMAN,
DEAR COLLEAGUES,

I am happy to salute the establishment of this research centre on the history of the Jews at the University of Oradea. I would like to underline this because, together with other initiatives, it is a proof that our university is open to different issues and tries to render all achievements objectively. Finally, as Mr. Rector and Mr. Vice-Rector Stefanescu have pointed out, this history centre has the aim to recover and reinstate a community that has had a core role in the modern development not only in Oradea.

If I intend to stress the importance of this centre, I would have to bring to your attention the fact that we all know that the Jewish world was marginalised throughout the 20th century until its end, whether we refer to the time before 1919, under the Austro-Hungarian Empire, or afterwards. Their presence was minimised for different reasons resulting from vanity rather than historical truth.

I therefore consider that one of the aims of this centre will be to show what mutual respect means, on the one hand, and what it means to professionally study a reality, on the other hand. As mentioned before, this reality is entitled to be known as it was, due to the contribution of the Jewish community and their presence in everyday life.

I would like to add that the centre was born in December 2011 (I see the internal certificate). It thus joins the Museum of the History of the Jews, a reality finally contributing to confirming that in Oradea the world of the Jews has not only existed, but has to exist from now on due to the testimonials provided within the museum.

Undoubtedly, the museum will collaborate with the "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews. In conclusion, I would like to say that Mr. Antonio Faur's (positive) stubbornness to

88 establish this centre shows that the staff at the Faculty of History and International Relations at the University of Oradea is open to quality fundamental research.
 Thank you!

Prof. Dr. Aurel CHIRIAC,
Director Țara Crișurilor Museum of Oradea

MR. RECTOR,
DEAR PROFESSORS AND STUDENTS,
DEAR GUESTS,

I am convinced that today the contemporary history of the Jews in Oradea and the Bihor County is to be written, considering its special significance. Due to the endeavours of the University of Oradea, a new important scientific institution is released today in an exemplary manner, an institution focusing on researching the history of the Jews in North-Western Romania. The research centre on the history of the Jews sensibly named after Eva Heyman will undoubtedly contribute to restoring memorable pages from the past of a minority whose acts are obvious to this day.

Dear participants, we are facing a necessary and justifiable cultural-scientific action meant to eliminate a want in regional historiography and recover the perennial elements outlining the fate of the Jewish minority in the area together with the Romanians, Hungarians, Germans and other nationalities.

The main reason of the new research centre, which is a great achievement of the University of Oradea, is to investigate the (both public and private) existing archives for documents rebuilding the representative aspects of the history of an active community from the economic, cultural and artistic points of view.

Naturally, stress will be laid on the means of informing those interested in the results of this scientific labour. One has already been successfully applied by the Department of History due to the two international conferences (in 2010 and 2011) focusing on the history of the Jews. The main organiser of the two events was Prof. Dr. Antonio Faur, the current Director of the "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews. I would like to use this opportunity to thank him for the uninterested endeavours and diligence he involved in the initiative to establish here, in Oradea, a particularly appropriate location, a structure

90 meant to reconsider the past of the Jewish community from Oradea, the North-Western Romania and other areas in Central Europe with the support of other academics and researchers from Romania and abroad.

We have to admit that we are in a decisive moment that we think will determine a steady and efficient concern with this historical issue as compared to the previous situation (when only incidental writings were published on the tragedy of the Jews from Bihor in the summer of 1944 and their involvement in municipal activities).

Considering this reality, we wish the Centre a long and fruitful activity to the benefit of history and the university. We also assure all its members of the full and permanent support of the Jewish Community from Oradea.

I would like to express my hope that these touching and optimistic moments may be the beginning of good memories on the new institution belonging to the university, an institution we appreciate and respect.

6 February 2012, 11.00 hours

Thank you,
Felix KOPPELLMAN,
President of the Jewish Community from Oradea

LADIES AND GENTLEMEN,

91

Allow me to say a few words at this beautiful event dedicated to the opening of the "Eva Heyman" Research Centre on the History of the Jews. Right from the beginning, I would like to thank Vice-Rector Barbu Ștefănescu for certifying our institution as a research centre. I would like to inform you that the Bihor County Office of the National Archives has minimum experience in the field of recording documents referring to the Jewish community in Bihor. On the 3rd of July 2006, the National Archives signed a collaboration agreement with the Holocaust Memorial Museum in the United States to trace and copy about 300,000 documents (dating back to 1920-1947), which was an obligation of the Romanian party. An addendum expanded the investigation period to 1975. Within this programme of cooperation with the Holocaust Museum, we have sent to Bucharest an important number of inventories and about 15,000 documents to be copied.

I would like to inform the Centre that is about to start its activity that we have important information on the Jewish community in Bihor, particularly in Oradea, in the archives, such as administrative documents (the fund belonging to the Prefecture of the Bihor County, the Oradea City Hall, the Salonta Town Hall, and the Marghita Town Hall), or police documents (Oradea Police Station, Bihor Gendarme Legion), or at Oradea Gendarme Inspectorate, and Bihor General Police Inspectorate. Valuable information can also be found in the marital status records. We have about 20-25 such records for the Jewish, Orthodox and Neologist confessions (1840-1950) and the media of the time.

We also have an important newspaper collection providing different information referring to the contribution of the Jewish community to the economic development of Oradea and the county. Unfortunately, there is less information on the mediaeval times. Why? On the one hand, because the Turks set the archives of the Roman-

Catholic Bishopric on fire when they took the city of Oradea in 1660. On the other hand, a reference time would be the first official census carried out in the Habsburg Empire under the rule of Emperor Joseph II. Yet the documents referring to this census were publicly set on fire upon the order of the Vice-comis of the County of Satu Mare on the bank of the Cris River in front of the Protestant church in 1790.

The Jews enjoyed certain freedoms and privileges due to the religious freedom patent of October 1781. Consequently, shortly after, 46 Jewish families legally moved to the Subcetate neighbourhood. As we know, they were involved in trading in Middle Ages, yet they had to leave the towns and burgs in the evening.

The presence of the Jews in the County of Bihor can be dated back to the latter half of the 17th century. The matter can be correlated with the fact that King Bela IV encouraged the Jewish traders after the disastrous invasion of the Tatar-Mongols in 1241, thus aiming at the economic recovery of the kingdom. So, it does exist, Mr. Director. We just have to set our forces to the foreground. I have here two good researchers, doctors in History, and you can rely on the support of the National Archives – Bihor County Office.

About two years ago, at an event commemorating the Second Vienna Award, I braced myself to write two or three pages on the ghetto in Oradea as seen by the Hungarian authorities. I envisaged the Oradea City Hall and the media of the time.

I wish you good luck!

Dr. Bujorel DULGĂU,
 Director of the National Archives – Bihor County Office

3.

PROGRAMUL DE ACTIVITATE
PE ANUL 2012

ACTIVITY PROGRAMME
FOR THE YEAR 2012

PROGRAMUL DE ACTIVITATE PE ANUL 2012

95

1. Parcurgerea lucrărilor apărute (mai ales în țară), pentru elaborarea unei *Bibliografii* referitoare la situația evreilor din Bihor și Transilvania de Nord (1940-1944)
2. Cercetări documentare pentru identificarea fondurilor arhivistice în care se găsesc documente despre Holocaust (la Oradea, Cluj-Napoca, Arad, Timișoara, Târgu Jiu, București)
3. Realizarea demersurilor necesare în vederea reeditării cărții Evei Heyman, *Am trăit atât de puțin* (procurarea unor copii după cele trei ediții în limba maghiară și obținerea acceptului reeditării cărții, atât de la traducător, cât și de la una din editurile budapestane)
4. Tipărirea celei de-a doua ediții (în limba română) a acestei cărți de excepție
5. Colaborarea la organizarea celei de-a treia ediții a *Conferinței internaționale* având ca tematică aspecte din istoria evreilor central-europeni.
6. Organizarea de activități (în școlile bihorene) vizând evocarea unor momente tragice ale Holocaustului petrecute în zona Bihorului (organizarea celor două ghetouri în Oradea, a detașamentelor de lucru și deportarea a peste 30.000 de evrei; acțiunile de salvare a evreilor, prin trecerea lor clandestină peste graniță, în România; participarea unor locuitori români la aceste manifestări de solidaritate.
7. Pregătirea unui documentar despre centrele de cercetare a istoriei evreilor existente în România și despre activitățile cele mai importante desfășurate de acestea.
8. Conceperea unei sigle și ștampile a Centrului, pentru a fi utilizate în documente oficiale.

Oradea, 28 ianuarie 2012

Director,
Prof. univ. dr. Antonio FAUR

ACTIVITY PROGRAMME FOR THE YEAR 2012

1. Reading the works published (particularly in Romania) to elaborate a *Bibliography* of reference on the situation of the Jews in Bihor and Northern Transylvania (1940-1944).
2. Documentary research to identify the archives funds comprising documents on the Holocaust (in Oradea, Cluj-Napoca, Arad, Timișoara, Târgu Jiu, and Bucharest).
3. Taking the necessary steps to republish Eva Heyman's book entitled *Am trăit atât de puțin* (I Lived So Little) (acquiring copies of the three editions in Hungarian and the approval to re-edit the book from both the translator and one of the publishing houses in Budapest)
4. Printing the second (Romanian) edition of this exceptional book.
5. Collaborating to organise the third *International Conference* on the history of the Jews in Central Europe.
6. Organising activities (in the schools in Bihor) dedicated to the tragic moments of the Holocaust in the Bihor area (the two ghettos in Oradea, the working groups, and the deportation of 30,000 Jews); the actions to save the Jews by illegally crossing the border to Romania; the participation of the Romanian inhabitants to these expressions of solidarity.
7. Preparing a documentary on the research centres on the history of the Jews in Romania and on their most important activities.
8. Elaborating the logo and stamp of the Centre for official use.

Oradea, 28 January 2012

Director,
Prof. Dr. Antonio FAUR

4.

ECOUL ÎN PRESA LOCALĂ A
ACTIVITĂȚILOR DE CONSTITUIRE
A CENTRULUI DE CERCETARE A
ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”

THE ECHO IN THE LOCAL PRESS OF
THE ESTABLISHING ACTIVITIES OF
“EVA HEYMAN” RESEARCH CENTER
ON JEWISH HISTORY

CENTRUL „EVA HEYMAN” DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR APROBAT DE SENATUL UNIVERSITAR

99

Senatul Universității din Oradea (UO) a aprobat înființarea Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor. Inițiativa aparține unui grup de cadre didactice preocupate de istoria comunității evreiești, despre care se știe că a avut o contribuție majoră (și) în dezvoltarea Oradiei.

Miercuri, 7 decembrie, profesorul universitar dr. Antonio Faur a declarat că existența unui astfel de centru este o chestiune de „mare prestigiu” și a reamintit că, în prima jumătate a secolului 20, exista o însemnată comunitate de evrei în orașul nostru. Acestora li s-a aplicat, în 1944, tratamentul cunoscut sub numele de „soluția finală”, ei fiind deportați și uciși în mare parte.

Potrivit istoricului universitar, doar 3.000 de evrei au scăpat de furia nazistă și s-au întors în Oradea.

Centrul de cercetare va avea menirea de a organiza conferințe naționale și internaționale, de a elabora și publica articole tematice și de a organiza expoziții legate de istoria evreilor.

Fondurile necesare funcționării acestui Centru vor proveni din activitatea de cercetare, personalul aferent instituției din cadrul UO numărând în prezent 8 persoane.

Sediul provizoriu al Centrului este la etajul II al clădirii Geotermal, iar deschiderea oficială a acestuia ar putea avea loc cel târziu în ianuarie 2012.

Antonio Faur spune că la deschidere va participa, printre alții, deputatul Aurel Vainer – reprezentant al minorității evreiești în Parlamentul României.

În ceea ce privește reacția Comunității Evreilor de la Oradea, profesorul orădean a declarat pentru bihorstiri.ro că vestea a fost primită cu entuziasm de președintele Felix Koppelman. De altfel, susținerea forului evreiesc local a existat și până acum în materie de cercetare sau

100 diverse evenimente organizate pe subiectul istoriei acestei comunități, susține [Antonio] Faur.

Centrul de cercetare va purta numele Evei Heyman, o fetiță din Oradea care fost și ea deportată, dar al cărei *jurnal* a fost salvat de menajera familiei. Istoricul de la UO confirmă că este vorba despre cazul local al mult mai celebrei Anne Frank și spune că *jurnalul* a fost publicat imediat după război în limba maghiară, după care, în 1991, el a apărut și în limba română.

Andrei ȘANDOR

(*Bihorstiri.ro*, 07. 12. 2011

<http://bihorstiri.ro/centrul-%E2%80%9Eeva-heyman%E2%80%9D-de-cercetare-a-istoriei-evreilor-aprobat-de-senatul-universitar/>)

UNIVERSITATEA DIN ORADEA ARE CENTRU DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR

Senatul Universității din Oradea a aprobat înființarea Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”, un centru instituționalizat care își propune, așa cum îi spune și numele, cercetarea activității evreilor care au locuit în Oradea. "În Oradea a existat o foarte importantă minoritate evreiască până în 1944, când a fost "ghetonizată". S-au întors doar circa 3.000 și au avut un rol foarte important în dezvoltarea Oradiei", a precizat istoricul Antonio Faur, miercuri, într-o *conferință de presă*.

O istorie ignorată

Înființarea centrului s-a făcut la cererea unui grup de istorici tineri din cadrul Departamentului de Istorie a Universității din Oradea,

grup care de ceva timp se dedică cercetării istoriei evreilor orădeni. Ideea a pornit de la constatarea lor că s-a acordat prea puțină importanță acestor cetățeni ai orașului, existând doar "vreo două cărți despre ei".

Membrii centrului își propun să scrie articole despre evreii orădeni, să susțină conferințe și să organizeze expoziții pe aceeași temă. Până acum au și organizat deja două conferințe internaționale, cu accent pe momentul Holocaustului.

Centrul, în care activează opt membri, funcționează deocamdată în clădirea renovată de Universitate pentru Facultatea de Arte, urmând a se muta, când lucrările de reabilitare vor fi gata, în sediul fostei biblioteci universitare.

Numele centrului este dat după orădeanca Eva Heyman, care s-a născut și a locuit aici, însă la 13 ani a devenit victima Holocaustului. Jurnalul ei a fost însă păstrat, iar ulterior publicat.

Mărturia unei tragedii

BIHOREANUL a prezentat, în 2005, povestea fetei, născută la Oradea pe 13 februarie 1931. Era singurul copil al unui cuplu ungaro-evreu și, pe când era mică, părinții ei au divorțat, iar ea a trebuit să se mute cu bunicii ei, care aveau o farmacie în Oradea.

Când a împlinit 13 ani, în anul 1944, Eva a început să țină un *jurnal*, jurnal ce a devenit o mărturie a dramei trăite de evreii din Oradea în timpul Holocaustului. Lozincile și îndemnurile rasiale din presă și de pe străzile Oradiei nu conteneau. Averile adunate de evreii erau confiscate, nu aveau voie să iasă din case decât dimineața, cu steaua galbenă în șase colțuri cusută pe haine, și numai pentru o oră. Încet, încet, autoritățile îi "împachetau" în ghetoul de la marginea orașului.

La 1 aprilie, familia Evei era singura din cartier care mai rămăsese în propria casă. Nu pentru mult timp, pe 5 mai, Eva și familia ei erau duși

102 în ghetou. "Micul meu jurnal, sunt prea mică să pot descrie ce-am simțit...", scria fetița.

Ultimele pagini dezvăluie viața între zidurile celui mai mare ghetou din Ungaria horthystă, cel din Oradea, declarat de autoritățile din Budapesta "ghetou-model", datorită terorii instaurate de Peterffy Jenő, comandantul Batalionului-școală de jandarmi.

"În șapte camere locuim 84 de oameni, iar holul și coridorul sunt și ele pardosite cu saltele", spunea Eva. "Seara am vrut să aprindem lumina electrică, dar am fost deconectați: evreilor nu li se cuvine lumina electrică", scria fetița.

"Nu vreau să mor"

Pe tot parcursul jurnalului, mai ales în ultimele zile petrecute în ghetou, fata repeta că nu vrea să moară. Mai mult ca niciodată, dragostea pentru viață aproape că striga. "Eu, *Micul meu jurnal*, nu vreau să mor, eu vreau să trăiesc, chiar dacă din întreg sectorul numai eu aș putea rămâne aici. Aș aștepta sfârșitul războiului într-o pivniță sau într-un pod. În orice gaură. Eu, micul meu jurnal, m-aș lăsa sărutată și de jandarmul acela care se uită cruciș și care ne-a luat făina, numai să nu mă ucidă, numai să mă lase să trăiesc..."

Ultimul episod povestit în jurnalul fetiței era cel în care micuța își vede servitoarea, care nu era evreică, pe Mariska, cea care îi ducea mâncare pe furiș în ghetou. Un jandarm prietenos "i-a dat voie să intre. „Nu mai pot scrie, micul meu jurnal, îmi curg lacrimile, fug la Mariska...”, erau ultimele cuvinte scrise de Eva care, simțind că nu mai avea scăpare, i-a dat servitoarei jurnalul.

Eva și bunicii ei au fost duși apoi la Auschwitz, unde, conform mărturiilor unor evrei care au scăpat, pe 17 octombrie 1944 a fost dusă la camera de gazare.

Adriana ȚIC
(Bihoreanul, 7 decembrie 2011)

SE TRAGE VĂLUL DE PE O NEDREPTATE IMENSĂ: ÎN CADRUL UNIVERSITĂȚII VA FUNCȚIONA UN CENTRU DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR

103

Senatul Universității din Oradea a aprobat în ședința din 28 noiembrie înființarea Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”. Centrul a fost numit astfel după o fetiță orădeancă de 13 ani, care a ținut un *jurnal* în care a povestit ultimele ei clipe din cumplitul an 1944, când evreii orădeni au fost ghetizați și deportați în lagărul de exterminare de la Auschwitz-Birkenau.

Centrul a fost înființat la inițiativa prof.univ.dr. Antonio Faur, susținut de un grup de tineri istorici. „Oradea, ca și alte așezări importante din vestul României, și-au datorat într-o mare măsură dezvoltarea pe coordonatele modernității Comunității Evreiești, care a trăit și muncit aici. Un exemplu edificator este întregul județ Bihor, în care contribuția evreilor la istoria locală este evidentă, atât în peisajul urbanistic, cât și în finanțe, industrie, presă și arte.

Aceste aspecte ale trecutului nu au constituit, decât incidental, teme ale investigației științifice.

Prin urmare, se impune reconstituirea, de către profesioniști calificați, a rolului jucat de evrei în aceste domenii ale vieții societății.

Unele dintre clădirile din partea centrală a orașului Oradea (strada Republicii, principala axă a zonei istorice) au fost proiectate și realizate de arhitecți și antreprenori evrei" și-a justificat Antonio Faur demersul.

În primăvara anului 1944, în partea de nord a județului Bihor (rămasă în Ungaria horthystă) locuiau peste 30.000 de evrei, aproape o treime din populația Oradei fiind constituită din etnici evrei.

Prin aplicarea măsurilor de ghetizare, de către autoritățile maghiare orădene și militarii germani, toți evreii au fost aduși și concentrați de către jandarmii unguri în două ghetouri din Oradea, după care, la sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie, au fost transportați cu

trenurile în lagărele de exterminare din Polonia. S-au întors acasă mai puțin de 3.000 de evrei, tragedia trăită de ei constituind o pagină neagră a istoriei umanității.

Centrul va funcționa ca departament independent în cadrul Universității și va încerca prin demersuri științifice să tragă vălul de pe o nedreptate imensă adusă acestei comunități.

Pe lângă demersul reparator, tragedia prin care au trecut evreii orădeni trebuie cunoscută și recunoscută la adevăratele ei dimensiuni.

Cine a fost Eva Heyman

Fetița s-a născut la Oradea, pe 13 februarie 1931, fiind singurul copil al unui cuplu mixt, evreo-maghiar. Părinții divorțând, copila a rămas în grija bunicului evreu, care avea o farmacie.

La începutul anului 1944 a început să țină un jurnal, în contextul în care orașul intra sub incidența dură a legilor antievreiești care îi dezbrăcau pe membrii acestei comunități de drepturi și averi.

Pe 5 mai, Eva și familia ei erau duși în ghetou. "Micul meu jurnal, sunt prea mică să pot descrie ce-am simțit...", scria fetița. "În șapte camere locuim 84 de oameni, iar holul și coridorul sunt și ele pardosite cu saltele (...) Seara am vrut să aprindem lumina electrică, dar am fost deconectați: evreilor nu li se cuvine lumina electrică", se arată în jurnalul editat în engleză sub titlul *The Diary of Eva Heyman*, iar în limba română sub titlul „Am trăit atât de puțin”. Înainte de a fi deportată în Polonia, servitoarea ungueroaică a familiei a reușit să intre în ghetou, grație unui jandarm mai prietenos. Ultimele cuvinte din jurnal rețin această întâlnire: „Nu mai pot scrie, Micul meu jurnal, îmi curg lacrimile, fug la Mariska...”.

Conform mărturiei unor supraviețuitori, Eva a fost dusă la camera de gazare pe 17 octombrie 1944.

Daniel MAN
(Crișana, 8 decembrie 2011)

INAUGURARE PE 6 FEBRUARIE: CENTRU DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”

105

După ce, la finele anului precedent, Senatul Universității din Oradea și-a dat, în unanimitate, acordul pentru înființarea, în cadrul ei, a unui Centru de cercetare a istoriei evreilor, cu numele de „Eva Heyman” (autoarea unui *jurnal* în care sunt consemnate întâmplări de un tragicism extraordinar din ghetoul orădean, în primăvara și vara anului 1944), a sosit momentul pentru inaugurarea oficială.

Astfel, introducerea centrului în rețeaua națională de instituții științifice care manifestă preocupări pentru reconstituirea istoriei minorităților, de data aceasta a evreilor din Oradea și partea de nord-vest a României.

Evenimentul la care ne referim va avea loc în ziua de 6 februarie 2012, la orele 11, în sala Birou-Senat a Universității din Oradea (Corp A, Parter).

Deschiderea centrului se va face în prezența unor universitari și studenți orădeni. Vor susține alocuțiuni domnii prof. univ. dr. Cornel ANTAL, prof. univ. dr. Barbu ȘTEFĂNESCU, prorectorul Universității din Oradea, prof. univ. dr. Ioan HORGA, decanul Facultății de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării, Dr. Aurel VAINER, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, deputat în Parlamentul României.

De asemenea, vor mai participa la această manifestare domnul Dipl. Ing. Teodor Felix KOPPELMANN (președinte al Comunității Evreilor din Oradea), profesorul Aurel CHIRIAC (director al Muzeului Țării Crișurilor), dr. Bujor DULGĂU, directorul Serviciului Județean Bihor al Arhivelor Naționale.

Cu acest prilej va fi lansată cartea *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană din Europa Centrală* (care conține lucrările prezentate la recenta conferință internațională, organizată la Universitatea din Oradea, de către profesorul Antonio FAUR).

Centrul de cercetare istorică poartă numele „Eva Heyman”, în memoria unei fetețe orădenice de 13 ani, care și-a găsit sfârșitul în camerele de cazare de la Auschwitz-Birkenau. Eva Heyman este autoarea unui *jurnal* în care sunt consemnate întâmplări de un tragism extraordinar din ghetoul orădean, în primăvara și vara anului 1944.

Ca o coincidență, inaugurarea oficială a centrului are loc cu exact o săptămână înaintea zilei de naștere a feteței evreice, Eva Heyman născându-se pe 13 februarie 1931.

Dacă ar fi trăit, ar fi împlinit 81 de ani.

D.M.

(*Crișana*, 3 februarie 2012, p.2)

CENTRUL DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”, INAUGURAT LUNI

Înființarea Centrului a fost aprobată în Senatul Universității din Oradea, la sfârșitul anului 2011.

Universitatea din Oradea va inaugura luni, 6 februarie, de la ora 11:00, Centrul de Cercetare a Istoriei Evreilor “Eva Heyman”.

Prin acest Centru, fondatorii lui și-au propus să efectueze investigații bibliografice și arhivistice în țară și străinătate, pentru a realiza o bibliografie cuprinzătoare asupra istoriei evreilor din partea de nord-vest a României (Bihor, Satu-Mare și Maramureș). O altă misiune a Centrului este găsirea de informații inedite despre aspectele diverse ale acesteia, în vederea publicării.

Domeniile de interes ale Centrului sunt: Holocaustul (din anul 1944) în Transilvania de Nord, acțiunile de salvare de la moarte a evreilor aflați (în anul 1944) pe teritoriul Ungariei și al Transilvaniei de Nord, editarea unor lucrări ale memorialiștilor și istoricilor care se referă

la evenimentele din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, aspecte ale istoriei evreilor din nord-vestul României, în conexiune cu istoria locuitorilor din această parte a țării.

Centrul a fost constituit în memoria unei fetei evreice de 13 ani, Eva Heyman, care a murit în camerele de gazare de la Auschwitz-Birkenau și care a lăsat un jurnal impresionant despre unele fapte de un imens tragism din ghetoul orădean, jurnal salvat de menajera familiei.

Inaugurarea Centrului va avea loc în sala Birou-Senat a Universității din Oradea (Corp A, Parter), în prezența unor profesori universitari, a studenților și a unor personalități, printre care și deputatul Aurel Vainer – reprezentant al minorității evreiești în Parlamentul României și Felix Koppelman, președintele Comunității Evreiești din Oradea.

Tot luni, va fi lansat și volumul *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană din Europa Centrală*, care cuprinde lucrările de la conferința internațională cu același titlu, organizată la Universitatea din Oradea de profesorul Antonio Faur.

Crina DOBOCAN

(<http://www.bihon.ro/centrul-de-cercetare-a-istoriei-evreilor-eva-heyman-inaugurat-luni/1051064>, 3.02.2012, 13:39)

CENTRUL DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR "EVA HEYMAN" LA ORADEA

Universitatea din Oradea va inaugura luni, la ora 11, Centrul de Cercetare a Istoriei Evreilor "Eva Heyman".

Prin acest centru, fondatorii lui și-au propus să efectueze investigații bibliografice și arhivistice în țară și străinătate, pentru a realiza o istorie a evreilor din partea de nord-vest a României.

Centrul a fost constituit în memoria unei fetei evreice de 13 ani, Eva Heyman, care a murit în camerele de gazare de la Auschwitz-

108

Birkenau. Ea a lăsat un jurnal impresionant despre unele fapte tragice din ghetoul orădean. Jurnalul a fost salvat de menajera familiei.

Inaugurarea Centrului va avea loc la Universitatea din Oradea în prezența deputatului Aurel Vainer – reprezentantul minorității evreiești în Parlamentul României și Felix Koppelman, președintele Comunității Evreilor din Oradea.

Tot mâine va fi lansat și volumul *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană din Europa Centrală*. Cartea cuprinde lucrările de la conferința internațională cu același titlu, organizată la Universitatea din Oradea de profesorul Antonio Faur.

Andreea LEONID

(<http://www.radiocluj.ro/ro/detalii/stire/centrul-de-cercetare-a-istoriei-evreilor-eva-heyman-la-oradea.html>, 05.02.2012)

JURNALUL ORĂDENței EVA HEYMAN, EXTERMINATĂ LA AUSCHWITZ, VA FI REEDITAT DE CENTRUL DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR

Înființat oficial în decembrie 2011, Centrul de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”, aparținând Universității din Oradea, și-a prezentat obiectivele pe acest an, într-o conferință de presă susținută luni de directorul centrului, istoricul Antonio Faur.

Un jurnal pentru toți orădenii

Potrivit spuselor [profesorului Antonio] Faur, prioritatea nr. 1 a Centrului este reeditarea jurnalului Evi Heyman, tânăra evreică de 13 ani care, internată în ghetoul din Oradea înaintea deportării la Auschwitz, în 1944, și-a descris povestea într-un jurnal ce i-a supraviețuit.

Jurnalul a fost publicat prima oară în 1948, în limba maghiară, iar în 1991 a apărut și o ediție în limba română, dar istoricii orădeni sunt convinși de necesitatea unei noi ediții. "Orice orădean trebuie să cunoască acest jurnal", a spus Antonio Faur.

Colectivul acestuia a luat deja legătura cu traducătorul cărții, care și-a dat acordul pentru reeditare, urmând să mai primească și acceptul editurii.

Eva Heyman a început să-și scrie *jurnalul* în februarie 1944, relatând cum evreii orădeni erau duși în ghetoul orașului și exprimându-și teama că va ajunge și ea tot acolo, ceea ce avea să se întâmple în luna mai.

Jurnalul fetei a ajuns în mâinile servitoarei familiei, care l-a dat ulterior mamei Evei, scăpată de Holocaust, deoarece fugise în Budapesta. "O fetiță martir care a surprins toate realitățile cu deosebită inocență și acuratețe, lăsând o mărturie foarte importantă asupra ceea ce s-a întâmplat în Oradea", a descris [Antonio] Faur jurnalul.

Un prim volum

Până la re-editarea jurnalului, istoricii Centrului „Eva Heyman” au pregătit o altă carte, *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană în Europa Centrală*, scrisă de 19 autori, ca rezultat al unei sesiuni științifice internaționale desfășurate la Oradea în toamna anului trecut. Cartea are trei capitole: arhitectura, învățământul și cultura evreilor, restituirea unor fragmente din istoria acestora și activități economice ale întreprinzătorilor evrei.

Potrivit lui [Antonio] Faur, cartea nu se va găsi în librării, însă orădenii o vor putea consulta la bibliotecă sau la Centrul Eva Heyman, care funcționează în aceeași clădire cu Centrul de Cercetări Geotermale din incinta Universității.

Tot pentru acest an, cei opt istorici ai Centrului „Eva Heyman” și-au propus să realizeze o bibliografie cu lucrări românești și străine despre evreii din Bihor și Transilvania de Nord, să cerceteze documente cu

- 110 privire la Holocaust, să organizeze activități educative în școli și să pregătească un documentar despre centrele de cercetare a istoriei evreilor din România.

Adriana ȚIC

(http://www.ebihoreanul.ro/mobile/index.php?comments=1&categ_id=5&categ_name=QnVydGEgcGUgY2FydGU=&news_id=99587&action=display_news#comments)

Eveniment:

CENTRUL DE CERCETARE „EVA HEYMAN” A FOST
INAUGURAT.
O REPARAȚIE MORALĂ ÎNTR-UN DEMERS
ȘTIINȚIFIC

Înființat încă din noiembrie anul trecut, Centrul de Cercetare „Eva Heyman” a fost inaugurat luni, în prezența mai multor oficialități universitare locale. Centrul are deocamdată opt membri în componență și un program ambițios pentru anul în curs, din care, cel mai important obiectiv este reeditarea în limba română a *Jurnalului Evei Heyman*.

Ceremonia de inaugurare s-a desfășurat la Universitatea din Oradea, acolo unde va și funcționa Centrul și s-a bucurat de prezența rectorului Cornel Antal, a directorului Muzeului Țării Crișurilor - Aurel Chiriac, a directorului Serviciului Județean Bihor al Arhivelor Naționale - Bujor Dulgău, a istoricului Sever Dumitrașcu, a prorectorului Barbu Ștefănescu și a președintelui Comunității Evreilor din Oradea - Felix Koppelman.

Rectorul Cornel Antal a spus că istoria comunităților evreiești din Bihor este mult prea puțin cunoscută față de cât ar merita și că, ținând

cont de contribuția acestor comunități la viața culturală și socială a Bihorului de astăzi, înființarea acestui Centru era o datorie a tuturor locuitorilor acestor meleaguri. Directorul Centrului, Antonio Faur, a dat citire și unei scrisori trimise de Carol Iancu de la Școala de Înalte Studii Iudaice din Montpellier (Franța), o scrisoare în care cei care au luptat pentru înființarea instituției erau felicitați.

Holocaustul, în versiunea locală

Instituția care funcționează în aceeași clădire cu Centrul de Cercetări Geotermale din incinta Universității a primit numele Evei Heyman, o fetiță care a scris, la 13 ani, *un jurnal* despre fețele Holocaustului din Oradea. Jurnalul a fost publicat de mama fetei, deoarece aceasta a murit, după ce a fost deportată de la ghetoul din Oradea la cel de la Auschwitz, în 1944.

„Jurnalul este prima mărturie scrisă despre ghetoul din Oradea”, a explicat Antonio Faur. Există însă o mulțime de alte mărturii care au ajuns în Arhivele Naționale.

„În 2006 s-a încheiat un acord între Serviciul Județean Bihor al Arhivelor Naționale și Muzeul Holocaustului din SUA, fiind trimise spre cercetare nu mai puțin de 15.000 de documente care vorbesc despre Holocaustul din această regiune a țării. În arhivele noastre sunt mărturii foarte importante cu privire la contribuția evreilor la înflorirea vieții comunităților din aceste regiuni.”, a spus Bujor Dulgău, directorului Serviciului Județean Bihor al Arhivelor Naționale, care a făcut și un scurt istoric al comunităților evreiești din Bihor de la primele atestări ale acestora, la jumătatea secolului al XIII-lea, și până astăzi.

Program ambițios

Noul Centru de Cercetare „Eva Heyman” are deja un program pe anul 2012 bine definit. Printre punctele forte ale acestuia se numără cercetarea arhivelor din Oradea, Cluj, Arad, București și Târgu Jiu,

112

pentru aflarea contribuției evreilor la viața comunităților locale și [descoperirea de informații referitoare] la Holocaust, organizarea de activități prin care elevii din școlile bihorene să fie informați cu privire la Holocaust, colaborarea cu alte centre care se ocupă cu istoria și cultura evreilor din Oradea și din alte localități.

Cel mai important lucru pe care reprezentanții Centrului de Cercetare "Eva Heyman" vor să-l realizeze este reeditarea *jurnalului* Evei Heyman, publicat pentru prima dată în limba română, în 1991.

Până atunci însă, reprezentanții Centrului au prezentat un nou volum, rezultat al unei sesiuni științifice internaționale desfășurată la Oradea în 2011, intitulat *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană în Europa Centrală*, volum la care au contribuit 19 autori și pe care cei interesați îl pot consulta la sediul Centrului „Eva Heyman”.

Vasilică ICHIM
(*Crișana*, 7 februarie 2012, p.2)

ISTORIA EVREILOR "CONSERVATĂ" ÎNTR-UN CENTRU DE CERCETARE

Este binecunoscut faptul că orașul de pe Criș se hrănește și acum din ingeniozitatea și hărnicia multora dintre evreii bihoreni care și-au adus aportul – încă din secolul XVIII – în diferite domenii, la comunitatea locală. Cu toate acestea urbea nu avea o instituție specializată care să se ocupe de anele minorității evreiești din Oradea și Bihor. Dar iată că acest lucru a devenit... istorie.

Câteva cadre didactice de la Universitatea din Oradea (UO) au pus bazele unui Centru de cercetare a istoriei evreilor, instituționalizat la UO, care va purta numele de „Eva Heyman” – după o fetiță evreică născută în Oradea, care a surprins în *jurnalul* ei momente ale ghetozării.

Pasiune pentru istoria evreilor

113

Despre ce se dorește cu această entitate, am aflat de la universitarul dr. Antonio Faur, de la Departamentul de Istorie, din cadrul Facultății de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării a UO – care a făcut public proiectul aprobat pe 28 noiembrie și de Senatul Universității.

Se pare că acest centru de cercetare s-a încheat din dorința unui grup de istorici orădeni, în majoritate tineri și entuziaști, pasionați de istoria evreilor. Ideea nu le-a venit peste noapte, terenul fiind tatonat în decursul mai multor ani de cercetare. "Inițiativa a pornit de la constatările din ultimii șase ani, în special din Bihor, în ce privește istoria comunității evreiești", spune universitarul.

Astfel de centre mai există în țară, așa că universitarii au considerat că nu se cade ca un oraș ca Oradea – despre care se poate spune că și-a construit zestrea urbană arhitectonică cu aportul comunității evreiești – să nu aibă o instituție care să adune datele istorice ale acestei comunități.

Un alt motiv care i-a impulsionat pe cei opt membri ai Centrului să continue demersurile în acest sens a fost și acela că, despre comunitatea evreiască de aici, nu s-a vorbit atât cât ar fi meritat.

"Astfel de centre de cercetare – în special acolo unde există și universități – mai sunt la București, Cluj-Napoca, Iași, Bacău, Craiova și Arad. Este o chestiune de mare prestigiu ca o universitate să aibă un astfel de centru. În plus, la Oradea a existat o minoritate evreiască importantă, cu un rol esențial în dezvoltarea orașului și județului, încă din secolul XVIII până în 1944, când a avut loc ghetoizarea și s-a aplicat *soluția finală*", a completat universitarul.

Cercetători activi

Membrii centrului au organizat, în ultimii ani, câteva sesiuni și conferințe internaționale pe această parte de istorie. Ei intenționează să mărească ritmul evenimentelor de acest gen, dar și cercetările și săpăturile în istoria evreilor până dincolo de granițele Bihorului și să

114 ajungă cu studiile și proiectele de cercetare în Satu Mare, Sălaj și Maramureș.

Aceștia își mai propun ca, în viitor, să publice lucrări de specialitate, să organizeze expoziții la școli și licee cu privire la destinul acestei comunități, cu accent pe Holocaust, perioadă despre care s-a vorbit prea puțin în Oradea.

Antonio Faur a mai spus în acest sens că: "Era nevoie de crearea unei instituții specializate care să ducă la bun sfârșit investigarea istorică. Există chiar un curent în Europa în a se construi astfel de centre de cercetare despre evrei. Și nouă ni s-a părut necesar să facem mai mult pentru ei. Mie personal mi-a atras atenția *jurnalul* acelei fete, Eva Heyman, născută la Oradea, care a apucat să surprindă momente ale ghetorizării. Jurnalul a fost salvat de slujnica familiei, care nu era evreică. Acesta a fost, de altfel, publicat imediat după război, în limba maghiară. În 1991 jurnalul a fost editat și în limba română. Centrul va purta numele ei", conchide Faur.

Pentru ca totul să prindă viață, Senatul Universității și-a și dat votul pe 28 noiembrie și, chiar dacă centrul deține momentan un spațiu provizoriu, acesta se va muta ulterior în spațiul vechii biblioteci a UO, după ce acesta va fi renovat.

În plus, partea financiară ar urma să fie asigurată, în bună măsură, prin proiecte de cercetare.

Dar istoricii au tot sprijinul UO, la care se adaugă cel al întregii comunități evreiești și a președintelui acesteia, Felix Koppelman.

Centrul de cercetare vine să aducă, totodată, și un omagiu memoriei celor care au trăit în acest spațiu geografic căci, să nu uităm faptul că, din cele câteva zeci de mii de copii, tineri și bătrâni – oameni ai acestui loc – înapoi, la Oradea, nu s-au mai întors decât 3.000.

Laura VOICU

(*Jurnalul de dimineață*, 7. 02. 2012 <http://jdd.ro/2011/12/07/istoria-evreilor-conservata-intr-un-centru-de-cercetare/>)

CENTRUL „EVA HEYMAN”

115

ORADEA. Universitatea din Oradea a inaugurat, luni, Centrul de Cercetare a Istoriei Evreilor “Eva Heyman”. „Prin acest Centru ne-am propus să efectuăm investigații bibliografice și arhivistice în țară și străinătate, pentru a realiza o bibliografie cuprinzătoare asupra istoriei evreilor din partea de nord-vest a României (Bihor, Satu-Mare și Maramureș)”, a spus profesorul Antonio Faur, directorul Centrului.

O altă misiune a Centrului este găsirea de informații inedite despre aspectele diverse ale acesteia, în vederea publicării lor.

Profesorul Antonio Faur a declarat că profesorul Carol Iancu, directorul Școlii de Înalte Studii Iudaice din Montpellier (Franța), a donat Centrului 22 de titluri de cărți în limba română și franceză și că urmează să trimită Bibliotecii Centrului volumele cerute de Comunitatea Evreilor din Oradea.

Domenii

Domeniile de interes ale Centrului sunt: Holocaustul (din anul 1944) în Transilvania de Nord, acțiunile de salvare de la moarte a evreilor aflați (în anul 1944) pe teritoriul Ungariei și al Transilvaniei de Nord, editarea unor lucrări ale memorialiștilor și istoricilor care se referă la evenimentele din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, aspecte ale istoriei evreilor din nord-vestul României, în conexiune cu istoria locuitorilor din această parte a țării.

Centrul a fost constituit în memoria unei fetițe evreice de 13 ani, Eva Heyman, care a murit în camerele de gazare de la Auschwitz-Birkenau și care a lăsat un *jurnal* impresionant despre unele fapte de un imens tragism din ghetoul orădean, jurnal salvat de menajera familiei.

Totodată, Centrul și-a propus o reeditare a ediției în limba română a *jurnalului* Evei Heyman.

Inaugurarea Centrului a avut loc în prezența rectorului Cornel Antal, a profesorului Antonio Faur, directorul Centrului, a profesorului Barbu Ștefănescu, a directorului Direcției Județene a Arhivelor Naționale, Bujor Dulgău, a directorului Muzeului Țării Crișurilor, Aurel Chiriac, a vicepreședintelui Comunității Evreiești din Oradea, Andrei Seidler.

Cu această ocazie a fost lansat și volumul *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană din Europa Centrală*, care cuprinde lucrările de la conferința internațională cu același titlu, organizată la Universitatea din Oradea de profesorul Antonio Faur. Acesta a mulțumit rectorului Cornel Antal pentru sprijinul în realizarea noii instituții și pentru organizarea conferințelor internaționale pe teme legate de istoria evreilor.

Crina DOBOCAN
(*Jurnal bihorean*, 7 februarie 2012, p.4)

CENTRUL DE CERCETARE A EVREILOR „EVA HEYMAN” ȘI-A DESCHIS PORȚILE LA ORADEA

Istoria evreilor din partea de nord-vest a României (Bihor, Satu-Mare și Maramureș), care au avut de suferit de pe urma Holocaustului, va putea fi studiată în cel mai nou Centru de Cercetare a Evreilor “Eva Heyman “ din cadrul Universității Oradea.

Universitatea din Oradea a inuagurat ieri, în prezența rectorului Cornel Antal, al directorului Muzeului “Țării Crișurilor “Aurel Chiriac și directorului Serviciului Județean Bihor al Arhivelor Naționale, Bujor Dulgău și a numeroși profesori universitari și studenți, Centrul de Cercetare a Istoriei Evreilor “Eva Heyman”.

Centrul a fost constituit în memoria unei fetițe evreice de 13 ani, Eva Heyman, care a murit în camerele de gazare de la Auschwitz-

Birkenau și care a lăsat un jurnal impresionant despre unele fapte de un imens tragism din ghetoul orădean, jurnal salvat de menajera familiei.

117

Eva Heyman, un simbol al Holocaustului

Eva Heyman s-a născut pe 3 februarie 1931, la Oradea, fiind singurul copil al unui cuplu maghiar cosmopolit evreiesc. După divorțul părinților, Eva a stat mai mult la bunicii săi și și-a văzut foarte rar părinții.

În octombrie 1944, când germanii au ajuns în Oradea, evreii au fost obligați să se mute în ghetou, după care au fost deportați la Auschwitz. Eva a murit acolo patru luni mai târziu, pe 17 octombrie 1944.

Jurnalul Evei Heyman a ajuns la mama ei, Agi, prin intermediul credincioasei servitoare Mariska, care îl păstrase cu sfințenie. Trei ani mai târziu, povestea Evei a văzut pentru prima dată lumina tiparului, prefața fiind scrisă de mama ei.

De altfel, fondatorii centrului își propun ca, în acest an, să reediteze și să tipărească a doua ediție în limba română a jurnalului Evei.

Prin înființarea acestui centru, fondatorii urmăresc efectuarea unor investigații bibliografice amănunțite asupra istoriei evreilor din partea de nord-vest a României, date despre Holocaust și acțiunile de salvare de la moarte a evreilor.

Înființarea Centrului a fost aprobată în Senatul Universității din Oradea, la sfârșitul anului 2011.

Tot cu această ocazie a fost lansat și volumul *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană din Europa Centrală*, care cuprinde lucrările de la conferința internațională cu același titlu, organizată la Universitatea din Oradea de profesorul Antonio Faur.

Loredana POPESCU
(*Jurnalul de dimineață*, 7 februarie 2012, p. 7)

ORADEA IERI, ORADEA AZI: HOLOCAUSTUL, DE LA CRUZIME FĂRĂ MARGINI LA RECOMPENSĂ MORALĂ

1944. Cruzime fără margini

Cel mai mare genocid din istoria umanității, Holocaustul, a lăsat urme adânci și în Oradea. Peste 30.000 de evrei localnici au fost ghettoizați și deportați în lagăre în 1944, foarte puțini dintre aceștia supraviețuind.

În 3 mai 1944, autoritățile horthyste au ordonat masarea evreilor în ghetoul în care se intra din sinagoga de pe actuala stradă Mihai Viteazul și care a fost pus sub supravegherea Gestapoului.

Aici, înainte de a fi trimiși în lagăre, prizonierii erau torturați pentru a spune unde și-au ascuns averile. "Mi-au legat de picioare și de gât electrozi și m-au conectat la curent. În urma unor chinuri groaznice, am mărturisit", a povestit, după eliberare, Rothbarth Zoltan, unul din puținii supraviețuitori.

La finele lunii mai, au început și deportările. "Au înghesuit câte 80 de oameni într-un vagon și le-au dat o singură găleată cu apă. Și mai groaznic e că au lăcătuit vagoanele. Pe canicula aceasta, se vor sufoca... N-au plâns nici măcar copiii", scrie jurnalul Evei Heyman, o tânără evreică de 13 ani. Însemnările ei au rămas una din cele mai vibrante mărturii asupra chinurilor inumane la care au fost supuși evreii în ghetoul din Oradea.

2012. Recompensă morală

Evreii orădeni au fost exterminați aproape în totalitate la Auschwitz. Nu s-a păstrat nicio statistică cu privire la numărul celor morți în diverse alte lagăre de muncă, ori în camerele de gazare, dar după război s-au întors doar 2.000 de supraviețuitori... Șase decenii mai târziu, evreii orădeni au parte de o *reparație morală*.

Întrucât nu există prea multe cărți care să abordeze problematica holocaustului în Oradea, la inițiativa profesorului universitar Antonio Faur, un grup de opt istorici ai Universității au înființat Centrul de Cercetare a Istoriei Evreilor "Eva Heyman", denumit după tânăra care a lăsat cea mai curată și inocentă mărturie asupra nenorocirilor la care a fost supusă evreimea orădeană.

De altfel, istoricii centrului vor să-i și reediteze jurnalul în limba română, prima ediție, apărută în 1991, fiind epuizată de mult. De asemenea, universitarii au de gând să publice volume cu istoria evreilor, pentru a nu fi uitată.

Inițiativa e apreciată de comunitatea evreiască de acum, care mai numără doar 800 de persoane, fiind a doua din țară.

În plus, anul acesta, fosta sinagogă din strada Primăriei, se va transforma într-un muzeu al istoriei evreilor.

(*Bihoreanul*, 13 februarie 2012, p. 3)

UNIVERSITATEA DIN ORADEA S-A ÎMBOGĂȚIT PRIN ÎNFIINȚAREA CENTRULUI DE CERCETARE A ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”

Luni a fost inaugurată activitatea centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”

„Cu disimulată emoție, rostesc aceste cuvinte pe care le-aș dori „pietre de temelie” pentru destinul unei instituții științifice cu care s-a îmbogățit Universitatea din Oradea și peisajul spiritual orădean. Este vorba... de înființarea Centrului de Cercetare a Istoriei evreilor „Eva Heyman”, prin aprobarea unanimă a Senatului Universității din Oradea, dată în ședința din 28 noiembrie 2011...”.

Cu aceste „pietre de temelie” și-a început discursul directorul Centrului, dl prof. univ. dr. Antonio Faur, luni (6 februarie 2012), la

inaugurarea activității Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman”. Evenimentul s-a desfășurat în sala de consiliu a Universității din Oradea, în prezența dlui rector, prof. univ. dr. ing. Cornel Antal, a directorului executiv al Comunității Evreilor din Oradea, dl Andrei Seidler, a directorului Serviciului Județean Bihor al Arhivelor Naționale, dl dr. Bujor Dulgău, a dlui prorector Barbu Ștefănescu, a directorului Muzeului Țării Crișurilor, dl prof. univ. dr. Aurel Chiriac, a membrilor și membrilor asociați ai centrului, precum și a altor cadre universitare și nu numai (prof. univ. dr. Viorel Faur și prof. univ. dr. Mihai Drecin – membri asociați, prof. univ. dr. Sever Dumitrașcu, conf. univ. dr. Gabriel Moisa, lect. univ. dr. Florin Sfrengu; dr. Adrian Dume, drd. Diana Iancu și drd. Hajnal Tavaszi – membri, lect. dr. Radu Romînașu – secretar al centrului...).

Dl prof. univ. dr. Antonio Faur a considerat necesar să explice de unde vine numele centrului „Eva Heyman” – „o tânără evreică, aflată în Oradea în timpul evenimentelor din martie și până în iunie 1944 (evenimente) despre care ne-a lăsat mărturii inestimabile în cartea sa unică, intitulată *Jurnalul meu*, apărută în mai multe limbi (maghiară, ebraică, engleză și română). Ea a trăit clipele terorii instaurate de autoritățile locale, atât prin deposedarea totală de bunuri a familiei sale, ca și a altor evrei orădeni, tratarea jignitoare a acestora, înghesuirea lor în cele două ghetouri din oraș, condițiile de viață îngrozitoare din acestea, experiențele tragice de aici și, desigur, deportarea lor în lagărele morții din Polonia, unde și-a sfârșit și ea zilele, în perioada dinaintea eliberării din captivitatea nazistă.

Eleva Eva Heyman, care nu împlinise 14 ani, a înregistrat – cu o extraordinară acuitate toate aceste realități aflate sub semnul Holocaustului, realizând unul din documentele originale despre aplicarea „soluției finale” asupra evreilor bihoreni. Prin acest jurnal parțial de ghetou, scris sub imperiul situației trăite, Eva Heyman a lăsat posterității, fără să-și propună așa ceva, una din cele mai valoroase surse documentare despre soarta evreilor din această parte a țării. El se situează, după părerea noastră, alături de cel al Annei Franck, care s-a bucurat de o largă popularizare și cunoaștere. Ne rămâne, ca datorie de conștiință, să acționăm, în primul rând, pentru

difuzarea operei memorabile a Evei Heyman, marcată de o sinceritate incomparabilă și de puritatea impresionantă a sentimentelor. Eva Heyman constituie, fără îndoială, un simbol al confruntării unei comunități ultragiutate cu o infernală mașinărie nazistă, de eliminare a evreilor europeni din istoria continentului...".

Activitățile centrului în 2012

*Pe parcursul acestui an, conducerea centrului și-a propus să desfășoare nu mai puțin de opt activități, dintre care amintim: parcurgerea lucrărilor apărute (mai ales în țară), pentru elaborarea unei **Bibliografii referitoare la situația evreilor din Bihor și Transilvania de Nord (1940-1944)**; cercetări documentare pentru identificarea fondurilor arhivistice în care se găsesc documente despre Holocaust (la Oradea, Cluj-Napoca, Arad, Timișoara, Târgu Jiu și București); realizarea demersurilor necesare în vederea reeditării cărții Evei Heyman „**Am trăit atât de puțin**” (procurarea unor copii după cele trei ediții în limba maghiară și obținerea acceptului reeditării cărții, atât de la traducător, cât și de la una din editurile budapestane); tipărirea celei de-a doua ediții (în limba română) a acestei cărți de excepție; colaborare la organizarea celei de-a III-a ediții a Conferinței internaționale, având ca tematică aspecte din istoria evreilor central-europeni; organizarea de activități (în școlile bihorene) vizând evocarea unor momente tragice ale Holocaustului petrecute în zona Bihorului: organizarea celor două ghetouri din Oradea, a detașamentelor de lucru și deportarea a peste 30.000 de evrei, acțiunile de salvare a evreilor, prin trecerea lor clandestină peste graniță, în România, participarea unor locuitori români la aceste manifestări de solidaritate; pregătirea unui documentar despre centrele de cercetare a istoriei evreilor existente în România și despre activitățile cele mai importante desfășurate de acestea.*

Chiar dacă nu a putut fi prezent la eveniment, dl prof. univ. dr. Carol Iancu, de la Universitatea „Paul Valery”, Montpellier III, directorul Școlii de Înalte Studii Iudaice din Franța, a expediat o scrisoare, pe care directorul

122 *Centrului a citit-o, în care aduce mulțumiri și felicitări celor care au făcut posibilă înființarea centrului orădean.*

Manifestarea de luni s-a încheiat cu lansarea volumului *Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană în Europa Centrală*, lucrare coordonată de prof. univ. dr. Antonio Faur, după care directorul centrului a răspuns întrebărilor puse de reprezentanții presei.

Ovidiu DAN

(Ovidan, 14-20 februarie 2012, p. 1 și 15)

5.

IMAGINI DE LA MOMENTUL
INAUGURĂRII ACTIVITĂȚII
CENTRULUI DE CERCETARE A
ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN

IMAGES FROM THE INAUGURATION
MOMENT OF THE ACTIVITY OF “*EVA
HEYMAN*” RESEARCH CENTRE ON
JEWISH HISTORY

UNIVERSITATEA
DIN ORADEA

FEDERAȚIA
COMUNITĂȚILOR
EVREIEȘTI DIN
ROMÂNIA

UNIVERSITATEA DIN ORADEA
ROMÂNIA

Federația Comunităților Evreiești din România
The Federation of Jewish Communities of Romania

**INAUGURAREA
ACTIVITĂȚII
CENTRULUI DE
CERCETARE A
ISTORIEI EVREILOR
Eva Heyman**

**LUNI, 6 FEBRUARIE 2012, ORELE 11.00
UNIVERSITATEA DIN ORADEA,
CORP A, PARTER, SALA BIROU - SENAT**

Afișul activității inaugurale (6 februarie 2012)

UNIVERSITATEA DIN ORADEA
FACULTATEA DE ISTORIE, RELATII INTERNAZIONALE,
ȘTIINȚE POLITICE ȘI ȘTIINȚELE COMUNICĂRII

FEDERAȚIA COMUNITĂȚILOR
EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA
COMUNITATEA EVREILOR DIN ORADEA

INVITAȚIE - PROGRAM

**INAUGURAREA
ACTIVITĂȚII
CENTRULUI DE
CERCETARE A
ISTORIEI EVREILOR
Eva Heyman**

Doamnei / Domnului

PROGRAMUL MANIFESTĂRII

(LUNI, 6 FEBRUARIE 2012, ORELE 11.00 - UNIVERSITATEA DIN ORADEA, CORP A, PARTER, SALA BIROU - SENAT)

1. Cuvânt de deschidere: (Prof. univ. dr. **Antonio FAUR**)

2. Cuvinte de salut:

Prof. univ. dr. **Cornel ANTAL** – rectorul Universității din Oradea

Dr. **Aurel VAINER** – președintele Federației Comunităților Evreiești din România, deputat în Parlamentul României

Prof. univ. dr. **Barbu ȘTEFĂNESCU** – prorectorul Universității din Oradea

Prof. univ. dr. **Ioan HÖRGA** – decanul Facultății de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării a Universității din Oradea

Prof. univ. dr. **Carol IANCU** – Universitatea „Paul Valéry”, Montpellier III, directorul Școlii de Înalte Studii Iudaice, Franța

Prof. univ. dr. **Aurel CHIRIAC** – directorul Muzeului Țării Crișurilor din Oradea

Ing. dipl. **Felix KOPPELMANN** – Președintele Comunității Evreilor din Oradea

Dr. **Bujor DULGĂU** – directorul Serviciului Județean Bihor al Arhivelor Naționale

3. Prezentarea programului de activitate al Centrului de Cercetare a Istoriei Evreilor „Eva Heyman” pe anul 2012

4. Lansarea volumului „Contribuția evreilor la dezvoltarea urbană în Europa Centrală” (Prof. univ. dr. **Antonio FAUR**)

Invitația-program (6 februarie 2012)

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII,
TINERETULUI ȘI SPORTULUI

UNIVERSITATEA DIN ORADEA

CONSILIUL CERCETĂRII

Nr. 18103 / 23.12.2011

CERTIFICAT

DE ATESTARE INTERNĂ

ACORDAT

Centrului de Cercetare de Interes Local

Integrat în cadrul

**FACULTĂȚII DE ISTORIE, RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE
POLITICE ȘI ȘTIINȚELE COMUNICĂRII**

**CENTRUL DE CERCETARE A
ISTORIEI EVREILOR „EVA HEYMAN”**

RECTOR,

Prof. univ. dr. CORNEL ANTAL

PRORECTOR,

Prof. univ. dr. ing. IOAN FELEA

Oradea, Decembrie 2011

ISBN 978-973-7621-34-4